

www.ketab.ir

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَائِرِ الْأَنْبِيَاءِ وَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ
وَالسَّلَامُ عَلَى سَائِرِ الْأَنْبِيَاءِ وَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ

لِلْحَمْدِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ

152
۸۸
۱۵۲۸

فرہنگ نامہ فاطمہؑ

نخستین فرہنگنامہ موضوعی - الفبائی فاطمہ الزہراءؑ

جلد اول

سید حسین اسحاقی و جمعی ارفاطہ پڑوہان

اسحاقی، سید حسین، ۱۳۴۱ -

فرهنگنامه فاطمی / سید حسین اسحاقی.

قم: مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران، مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۷.

شابک دوره: (۷-۲۰۲-۳۷۸-۶۰۰-۹۷۸) جلد۱: (۲۰۲-۳۷۸-۶۰۰-۹۷۸)

جلد۲: (۴-۲۰۴-۳۷۸-۶۰۰-۹۷۸) جلد۳: (۵-۲۰۵-۳۷۸-۶۰۰-۹۷۸)

جلد۴: (۸-۲۰۶-۳۷۸-۶۰۰-۹۷۸) جلد۵: (۵-۲۰۷-۳۷۸-۶۰۰-۹۷۸)

جلد۶: (۳-۲۰۸-۳۷۸-۶۰۰-۹۷۸) جلد۷: (۹-۲۰۹-۳۷۸-۶۰۰-۹۷۸)

جلد۸: (۵-۲۱۰-۳۷۸-۶۰۰-۹۷۸) جلد۹: (۲-۲۱۱-۳۷۸-۶۰۰-۹۷۸)

فیفا

مسلسل: ۱۳۳۷

فاطمه زهرا (س)، ۸ قبل از هجرت - ا.ق.

Fatimah Zahra, The Saint

فاطمه زهرا (س)، ۸ قبل از هجرت - ا.ق. -- سرگذشتنامه

Fatimah Zahra, The Saint -- Biography

فاطمه زهرا (س)، ۸ قبل از هجرت - ا.ق. -- فضایل

Fatimah Zahra, The Saint -- Virtues

فاطمه زهرا (س)، ۸ قبل از هجرت - ا.ق. -- مستند

Fatimah Zahra, The Saint -- Will

فاطمه زهرا (س)، ۸ قبل از هجرت - ا.ق. -- نظر اهل سنت

Fatimah Zahra, The Saint -- Views of Sunnites

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران، مرکز نشر هاجر

Hozeh Elmieh (Cen), Centre management Hozeh Elmieh sisters, Centre Publications hajar

۱۳۹۷/۴/۲۷ BP

۲۹۷/۹۷۳

۵۵۶۵۸۰۳

مرکز نشر هاجر
ناشر تخصصی زن و خانواده

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران

نشانی: قم - بلوار معلم - مجتمع ناشران - واحد ۱۱۴

تلفن: ۰۲۵-۳۱۰۱۵ پيامک: ۱۰۰۰۳۱۰۱۵

hajarpub.ir info@hajarpub.ir

فرهنگنامه فاطمی (جلد اول)

نویسنده: سید حسین اسحاقی و جمعی از فاطمه پژوهان

مرکز نشر هاجر-ناشر تخصصی زن و خانواده

(وابسته به مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران)

تعداد صفحه و قطع: ۳۸۲ صفحه / وزیری

نوبت چاپ: اول / بهار ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۵۸۵/۰۰۰ ریال

چاپخانه: زلال کوثر

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۷۸-۲۰۲-۰

www.ketab.ir

فاطمه الزهراء

تولیدگران فرهنگنامه

مؤلف:

حجت الاسلام والمسلمین سید حسین اسحاقی
با بهره‌گیری از آثار علمی جمعی از فاطمی‌پژوهان

ارزیاب و ناظر علمی:

حجت الاسلام والمسلمین محمد جواد اسماعیل‌نیا

مشاور علمی:

حجت الاسلام والمسلمین رمضان محمدی

مشاور علمی منابع فریقین:

حجت الاسلام والمسلمین علی باقر شیخانی

ویراستاری علمی - محتوایی و مقابله و کنترل منابع:

محمد صالح‌نیا

حروف چینی، نمایه‌زنی و صفحه‌آرایی:

ندا فرحناک

نمونه‌خوانی نهایی، ویرایش فنی و مدیر هنری:

مرتضی کرامتی

طرح جلد:

سید مهدی حسینی الهاشمی

با تَیَمَّن و تَبَرُّک از آثار و گفتار
مراجع عظام و علمای اعلام:

حضرت آیت الله العظمی امام خمینی رحمه الله علیه

رهبر فرزانه انقلاب حضرت آیت الله العظمی

سید علی حسینی خامنه‌ای مدظله العالی

حضرت آیت الله العظمی وحید خراسانی مدظله العالی

حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی مدظله العالی

حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی مدظله العالی

حضرت آیت الله العظمی شبیری زنجانی مدظله العالی

حضرت آیت الله العظمی نوری همدانی مدظله العالی

حضرت آیت الله العظمی میرزا جواد تبریزی رحمه الله علیه

حضرت آیت الله العظمی جواد آملی مدظله العالی

حضرت آیت الله العظمی سبحانی تبریزی مدظله العالی

حضرت آیت الله العظمی علوی گرگانی مدظله العالی

حضرت آیت الله العظمی مروجی اردبیلی رحمه الله علیه

حضرت آیت الله العظمی مظاهری اصفهانی مدظله العالی

حضرت آیت الله علامه حسن زاده آملی حفظه الله تعالی

حضرت آیت الله علامه مصباح‌زادی حفظه الله تعالی

علامه شهید استاد مرتضی مطهری رحمه الله علیه

۱۳. امینی، عبدالله: مصحف حضرت فاطمه
 زهرا سلام الله علیها فراتر از شناخته‌های بشری و
 پژوهشی

۱۴. امینی، محمدحسین: ولایت فاطمه
 زهرا و حضرت فاطمه سلام الله علیها از دیدگاه قرآن
 ۱۵. انصاری، عذرا: جلوه‌های رفتاری حضرت
 زهرا سلام الله علیها

۱۶. انصاری، محمدباقر: زندگانی صدیقه
 کبری حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها
 ۱۷. انواری، جعفر: فدک یک سند تاریخی
 ۱۸. ایازی، سید محمدعلی: حضرت فاطمه
 زهرا سلام الله علیها و قرآن

۱۹. آشوری، اشرف: فضه، ستارهای از
 افریقا

۲۰. آقابخشی، علی: شیوه‌ها و رفتارهای سیاسی
 حضرت فاطمه سلام الله علیها

۲۱. آکوچکیان، احمد: فاطمه زهرا سلام الله علیها،
 الگوی جاودان انسان آرمانی

۲۲. آهنگر، حمیدرضا: سیری تاریخی در
 تربیت گذشته

۲۳. آیت‌اللهی، زهرا: زنان دین‌گستر در تاریخ
 اسلام

۲۴. بابا زاده، علی اکبر: فاطمه سلام الله علیها،
 الگوی خانه داری زن مسلمان

۲۵. بابا کریمی، عذرا: بینش سیاسی حضرت
 زهرا سلام الله علیها

۲۶. بابایی، سعید: مادری مهربان‌تر از
 خورشید

۲۷. بابکی، محمد: نام‌ها و لقب‌های حضرت
 فاطمه سلام الله علیها

۲۸. باقری، رؤیا: پیوستگی‌های پیامبر و
 زهرا سلام الله علیها

۲۹. باقری، شهلا: گفتمان دینی در مکتب
 فاطمی

۳۰. باقی‌زاده، رضا: برگی از دفتر آفتاب

و با بهره‌گیری از
 آثار علمی - پژوهشی
 و علمی - ترویجی
 جمعی از پژوهشگران فاطمی:

۱. ابراهیمی، محبوبه: ارزش صلوات بر حضرت
 فاطمه سلام الله علیها

۲. احسانی فر، محمد: فاطمه سلام الله علیها، کوثر
 قرآن

۳. اخوان، زهرا: نگاه‌های دگرپایه سیره اجتماعی
 حضرت زهرا سلام الله علیها

۴. اسلام‌پور کریمی، عسکری: حضرت فاطمه
 زهرا سلام الله علیها در سیره و سخن پیامبر اعظم
 فاطمه سلام الله علیها عطیه خداوند

۵. اسلامی گویا، لیلا: اسرار شهادت حضرت
 زهرا سلام الله علیها

۶. اصلی، عبدالرحیم: مصحف فاطمه سلام الله علیها

۷. اعرابی، غلامحسین: حضرت فاطمه سلام الله علیها
 از نگاه اهل سنت

۸. اعظمیان بیدگلی، مولود: تربیت فرزند
 از دیدگاه حضرت فاطمه سلام الله علیها

۹. اکبرزاده، حامدعلی: فضایل قرآنی حضرت
 فاطمه سلام الله علیها

۱۰. اکبری، فیض‌الله: فاطمه زهرا سلام الله علیها،
 حامی ولایت

۱۱. امانی، محمدحسن: مصحف حضرت
 فاطمه سلام الله علیها از نگاه امامان

۱۲. امیری، ابراهیم: گزارشی از رفتار پیامبر
 با فاطمه زهرا سلام الله علیها

۳۱. بستانی، قاسم: حضرت زهرا سلام الله علیها و ولایتمداری

۳۲. بشوی، محمد یعقوب: فاطمه سلام الله علیها در قرآن؛ نگاهی به جایگاه فاطمه زهرا سلام الله علیها در آیه مباحله از نظرگاه اهل سنت؛ شخصیت حضرت فاطمه سلام الله علیها از دریچه منابع اهل سنت و آیه تطهیر و جایگاه حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها از دیدگاه اهل سنت

۳۳. بهاروند، محمد مهدی: حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها الگوی رفتارهای خانوادگی

۳۴. بهرامی، محمد حسین: مقاله ای کامل در مورد حضرت زهرا سلام الله علیها

۳۵. بهشتی، احمد: منزلت علمی حضرت فاطمه سلام الله علیها

۳۶. پاک نیا، عبد الکریم: حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها از نظر پیامبر و کثر، نسل پر برکت فاطمه زهرا سلام الله علیها و فرزندانش جلوه ای از اعجاز قرآن

۳۷. پاکی لاله، ناهیده: حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها الگوی کامل انسان الگوی زندگی زیبا

۳۸. پیرزاده، زهرا: الگوی زندگی مسلمان (پیام های زندگی عروس بهشتی)

۳۹. تاج الدینی، موعود علی: حضرت فاطمه سلام الله علیها در اندیشه امام خمینی رحمه الله علیه

۴۰. تبریزی، عبد الکریم: جلوه های مهر و محبت در سیره فاطمه زهرا سلام الله علیها

۴۱. التحلیل التبریزی، ابوطالب: فاطمه زهرا سلام الله علیها در کلام اهل سنت

۴۲. ترکمانی، حسین علی: حدیث لوح فاطمه زهرا سلام الله علیها و نکته هایی در شرح آن

۴۳. توانا، صدیقه: شناخت حضرت زینب کبری سلام الله علیها

۴۴. جاودان، محمد علی: نگاهی به زندگانی حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها

۴۵. جبرئیلی، محمد صفر: فاطمه سلام الله علیها

و رسالت های اجتماعی و پیامدهای رحلت پیامبر اکرم از دیدگاه حضرت زهرا سلام الله علیها

۴۶. جعفرپیشه، مصطفی: نقش عالمان دینی از نگاه فاطمه سلام الله علیها

۴۷. جعفری، سید علیرضا: انوار وحی در خطبه حضرت زهرا سلام الله علیها

۴۸. جعفری، یعقوب: حضرت زهرا سلام الله علیها مهمترین مدافع ولایت

۴۹. حاج اسماعیلی، سمیه و بیدگلی، فهیمه: در معرفت فاطمه سلام الله علیها

۵۰. حاج رسولی، محمد: فاطمه سلام الله علیها؛ پاره تن پیامبر گرامی

۵۱. حاجی حسن پور: فاطمه زهرا سلام الله علیها مظلومیت دیروز و مهاجوریت امروز

۵۲. حائری، محمد علی: جایگاه حضرت فاطمه سلام الله علیها در کتاب و سنت

۵۳. حائری، مرتضی: تفسیر سوره کوثر

۵۴. حسینی دشتی، سید مصطفی: حدیث ثقلین به روایت فاطمه زهرا سلام الله علیها و سیادت فرزندان

۵۵. حسینی، سید ابوالحسن: بر خانه زهرا سلام الله علیها چه گذشت؟

۵۶. حسینی، سید جواد: دفاع فاطمه سلام الله علیها از امامت و امام خویش

۵۷. حسینی شاه ترابی، مرتضی: حضرت فاطمه سلام الله علیها کلام الهی

۵۸. حسینی ساهرودی، سید محمد: رفتارشناسی حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها

۵۹. حسینیان قزوینی، مهدی: زندگانی حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها و احترام آن حضرت

۶۰. حسینی زاده، سید علی: سید تربیتی فاطمه زهرا سلام الله علیها

۷۷. رضایی، فاطمه: سیره سیاسی حضرت

زهراسلام الله عليها

۷۸. رضایی، مائده: تبیین جامع و

علمی تاریخ زندگانی و جایگاه الهی حضرت

فاطمه سلام الله عليها، به منظور رفع ابهامات و

پاسخ‌گویی به شبهات کلامی و تاریخی و

سیده نساء العالمین

۷۹. رضائیان، زهرا: امامت علی علیه السلام و

حضرت زهراسلام الله عليها

۸۰. رضوانی پور، مهدی: انفاق در سیره حضرت

زهراسلام الله عليها

۸۱. رضوی، سید عبدالله: گزیده‌های از

زندگی، فضائل و سیره سیاسی حضرت فاطمه

زهراسلام الله عليها

۸۲. رضوی، سید عبدالهادی: مواضع

سیاسی فاطمه زهراسلام الله عليها در دفاع از اهل

بیت

۸۳. رفیعی، محسن: چهره فاطمه سلام الله عليها

در آیات و روایات

۸۴. ریاحی زمین، زهرا: جامعه آرمانی در

کلام حضرت زهراسلام الله عليها

۸۵. ریحان، معصومه: خطبه فدکیه؛ تفسیری

بر آیات قرآن کریم

۸۶. زمانی، احمد: موقوفات فاطمه سلام الله عليها

۸۷. زمانی، مرجع‌علی: وصایای حضرت

زهراسلام الله عليها

۸۸. سبحانی نسب، علیرضا: کرامات و

معجزات حضرت فاطمه زهراسلام الله عليها و لقب‌های

فاطمه زهراسلام الله عليها

۸۹. ستاری، مریم: نقش حضرت زهراسلام الله عليها

در تغییر محور ارزش‌های اجتماعی

۹۰. سلیمانپور، محمدجواد: فاطمه سلام الله عليها

تجلی تمام زنان مقدس قرآنی؛ (بر اساس آیه

مباهله)؛ جایگاه حضرت فاطمه و مریم علیهما السلام

در آیات و روایات

۶۱. حسینی شاه‌رودی، سید محمد: حضرت

فاطمه سلام الله عليها، حامی ولایت

۶۲. حکمت‌نیا، مریم: حضرت زهراسلام الله عليها

و دفاع از حریم تشیع

۶۳. حرمی، جواد: امام‌شناسی فاطمه

زهراسلام الله عليها

۶۴. خسروانی شریعتی، سید محمود:

پرتوی از فضایل حضرت زهراسلام الله عليها در

تفسیر روح الجنان و کشف الاسرار

۶۵. شاه‌وای، شهین: زندگی سیاسی حضرت

زهراسلام الله عليها

۶۶. خواجه‌زاده، اسماء: فاطمه سلام الله عليها،

تحیت آسمانی خدا

۶۷. خیرخواه، احمد: فاطمه سلام الله عليها در

آیین وحی

۶۸. دانش‌پژوه، وهاب: کوثر رسالت

۶۹. دوانی، علی: علی و فاطمه زهراسلام الله عليها

۷۰. دیاری، بیدگلی محمدتقی: فاطمه

زهراسلام الله عليها در اندیشه امام خمینی رحمه الله عليه

۷۱. ذبیحی، بیژن: جهاد اقتصادی و

درس‌آموزی از زندگی فاطمه زهراسلام الله عليها

۷۲. ذبیحی، معصومه: حضرت فاطمه

زهراسلام الله عليها و ولایت کبری

۷۳. رجایی، سید حسین: فرازی از حضرت

زهراسلام الله عليها بانوی بینشان

۷۴. رزمجو، سعیده: سیره سیاسی حضرت

زهراسلام الله عليها

۷۵. رضاداد، علیّه: حضرت فاطمه

زهراسلام الله عليها، سرّ المستودع فیها و حضرت

فاطمه زهراسلام الله عليها، حجت الهی برائمه اطهار

۷۶. رضاداد، فاطمه: مآخذشناسی و

ارزیابی سندی اصل نزول سوره هل آتی در

شان اهل بیت

۹۱. سلیمانی، سید جواد: محورهای اساسی مبارزات حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها و آموزه های ناب تربیتی در سیره فاطمه سلام الله علیها

۹۲. سلیمیان، خدامراد: اخلاق و رفتار فاطمه زهرا سلام الله علیها

۹۳. سودانی، عبدالمنعم حسن: با نور فاطمه سلام الله علیها هدایت شدم

۹۴. سوزنچی، حسین: درس هایی که حضرت زهرا سلام الله علیها به ما می آموزد

۹۵. سید علوی، سید ابراهیم: زهره زهرا سلام الله علیها

۹۶. سید نژاد، سید صادق: زندگی و فضائل فاطمه زهرا سلام الله علیها

۹۷. سیف الهی، حسین: درنگی در جایگاه و مناقب حضرت فاطمه سلام الله علیها در قرآن (کلام بی پایان پرورگار)

۹۸. سیفی نژاد، عبدالرحیم: انوار وحی در خطبه حضرت زهرا سلام الله علیها

۹۹. شاکری، صدیقه: سیره همسراری فاطمه زهرا و حضرت زینب علیها السلام

۱۰۰. شاه آبادی، محمدعلی: محبت حضرت روزنگار فاطمی

۱۰۱. شریعت جو، منیژه: سیره حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها

۱۰۲. شریعتی سبزواری، محمدباقر: حضرت فاطمه سلام الله علیها، احیاگر شخصیت زن

۱۰۳. شکریان، ناصر: جایگاه حضرت زهرا سلام الله علیها در سوره دهر

۱۰۴. صادقی اردستانی، احمد: تجلی قرآن در رفتار حضرت فاطمه سلام الله علیها

۱۰۵. صالحی، محمد موسی: سیره تربیتی فاطمه زهرا سلام الله علیها

۱۰۶. صالحی منش، مریم: فضه ره یافته کوی فاطمه سلام الله علیها

۱۰۷. صالحی، عبدالله: چهل داستان و چهل حدیث از حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها

۱۰۸. صفری، حلیمه: الگوهای رفتاری حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها

۱۰۹. صفری فروشانی، نعمت الله: ماجرای فدک

۱۱۰. صمدی، علی اکبر: شهادت به عصمت فاطمه زهرا سلام الله علیها

۱۱۱. طالبی، کبری: حضرت زهرا سلام الله علیها کوثر قرآن

۱۱۲. طباطبایی، سید محمد: معرفت کوثر قرآن

۱۱۳. طبسی، محمد جواد: سیمای فاطمه زهرا سلام الله علیها در روز قیامت

۱۱۴. طیبیان، سید حمید: فاطمه زهرا سلام الله علیها در پرتو خورشید محمدی

۱۱۵. عابدی میانجی، محمد: فضه، همراز زهرا سلام الله علیها

۱۱۶. عابدینی، احمد: رعایت احترام حضرت زهرا سلام الله علیها در سوره هل اتی

۱۱۷. عاشوری لنگرودی، حسن: همسران پیامبر، پرسش ها و پاسخ ها

۱۱۸. عباسی، قاسم: پاسخ به شبهات فاطمی

۱۱۹. عبد الهی، حسین: زندگینامه حضرت زهرا سلام الله علیها

۱۲۰. عبد الوهابی، مرتضی: تاریخچه تسبیحات حضرت فاطمه سلام الله علیها

۱۲۱. عبدل زاده، جواد: میزان رضا و غضب الهی

۱۲۲. عزیزی، عباس: نماز و عبادت فاطمه زهرا سلام الله علیها

۱۳۷. قریشی، سید حسن: سیرهٔ قرآنی حضرت زهرا سلام الله عليها
۱۳۸. کراچیان ثانی، فاطمه: مقام شفاعت حضرت زهرا سلام الله عليها
۱۳۹. کلباسی زاده، فاطمه: حجاب و عفاف از دیدگاه حضرت زهرا سلام الله عليها
۱۴۰. کوثری، عباس: کوثر قرآن
۱۴۱. کوشا، محمد علی: تسبیحات حضرت زهرا سلام الله عليها
۱۴۲. لباف، علی: ارغوان: اثبات شهادت حضرت زهرا سلام الله عليها در منطق صحابه
۱۴۳. لطیفی، محمود: حدیث عبادت زهرا سلام الله عليها
۱۴۴. لقمانی، احمد: آموزه های زندگی حضرت زهرا سلام الله عليها
۱۴۵. مالک، محمد رضا: گوشه ای از فضائل حضرت زهرا سلام الله عليها
۱۴۶. مبلخی، احمد: شهادت حضرت زهرا سلام الله عليها، زمینه وحدت یا تفرقه
۱۴۷. مجیدزاده، حسین: قرآن در سیرهٔ حضرت فاطمه سلام الله عليها
۱۴۸. محمد زمانی، جواد: مصائب حضرت فاطمه سلام الله عليها بعد از رحلت پدر
۱۴۹. محمدی، اشتهازدی، محمد: برگزاری مراسم زیارت فاطمه سلام الله عليها
۱۵۰. محمدی، رمضان: تاریخ و سیرهٔ حضرت زهرا سلام الله عليها
۱۵۱. محمدیان تهریزی، محمد: غدیر از زبان حضرت زهرا سلام الله عليها
۱۵۲. محمود کلایه، زهرا: حضرت فاطمه زهرا سلام الله عليها، عالمهٔ عالم (علم الهی حضرت زهرا سلام الله عليها و مظاهر علم ایشان)
۱۵۳. مختاری، شهین: آیین همسر داری حضرت فاطمه سلام الله عليها
۱۵۴. مرادی، محمد: حضرت فاطمه سلام الله عليها، بانوی برتر
۱۲۳. عظیمی، سیده کبری: استشهاد به آیات قرآن، در کلام حضرت زهرا سلام الله عليها
۱۲۴. عقیقی بخشایشی، عبدالرحیم: ولادت حضرت زهرا سلام الله عليها
۱۲۵. علایی رحمانی، فاطمه: شخصیت حضرت زهرا سلام الله عليها در کلام وحی
۱۲۶. علی اکبرزاده، حامد: فضایل قرآنی فاطمه سلام الله عليها
۱۲۷. علیزاده موسوی، سید مهدی: خطبهٔ معروف حضرت زهرا سلام الله عليها بعد از رحلت پیامبر در مسجد
۱۲۸. عنایتی راج، محمدهادی: فاطمه زهرا سلام الله عليها، محدثهٔ خدا
۱۲۹. غروی نائینی، سیده نهدی: قرآن و فاطمه و پیوند حضرت فاطمه زهرا سلام الله عليها قرآن و هانری کربن و فاطمه سلام الله عليها
۱۳۰. غلامی، یوسف: نام ها و القاب حضرت فاطمه سلام الله عليها
۱۳۱. الفتیان گیلان، نسرین: بررسی شخصیت سیاسی حضرت زهرا سلام الله عليها
۱۳۲. فخارنوغانی، سعیده: حضرت فاطمه زهرا سلام الله عليها، ممتحنهٔ الهی
۱۳۳. فروزش، زیبا: بررسی اقتصاد خانواده با الگوپذیری از حضرت زهرا سلام الله عليها
۱۳۴. فیض الهی، روح الله: جایگاه و مقام حضرت زهرا سلام الله عليها در نگاه شیعه و اهل سنت
۱۳۵. قائمی، علی: در مکتب فاطمه سلام الله عليها
۱۳۶. قدسی خوشنویس، میرزا عبدالحسین: سیمای حضرت فاطمه سلام الله عليها در قرآن کریم (تحفهٔ فاطمیه) و ده گفتار پیرامون حضرت فاطمه سلام الله عليها در قرآن مجید

۱۵۵. مرتضوی زاده، سید محمد تقی: زیارت

حضرت زهرا سلام الله علیها

۱۵۶. مستقیمی، مهدیه السادات: آرمان پذیری

مکتب خانواده فاطمی و پیوند دریای جمال
فاطمی و جلال علوی و تحکیم خانواده در مکتب
فاطمی

۱۵۷. مسعودی، محمد اسحاق: فاطمه سلام الله علیها

در اندیشه امام خمینی رحمه الله علیه

۱۵۸. معارف، مجید: سیمای حضرت

زهرا سلام الله علیها در روایات اهل سنت

۱۵۹. مقیمی، ابوالقاسم: سبک زندگی حضرت

زهرا سلام الله علیها

۱۶۰. ملاحسینی، فاطمه: حضرت فاطمه

زهرا سلام الله علیها حامی ولایت

۱۶۱. مظهری، احمد: فرازی از ستاره دنباله دار

امامت

۱۶۲. مجد لنگرودی، علیرضا: تجلی خانه

زهرا ای طهر سلام الله علیها

۱۶۳. منصوری، خلیل: فاطمه زهرا سلام الله علیها،

محبوبه خداوند

۱۶۴. موسوی کاشمری، سید مهدی: حضرت

زهرا سلام الله علیها، الگوی ابرار

۱۶۵. مهدوی راد، محمد علی: خطبه حضرت

زهرا سلام الله علیها میراث بعثت نبوی

۱۶۶. مؤذن جامی، محمد هادی: حضرت

زهرا سلام الله علیها الگوی بی بدیل زن در جامعه

بشری

۱۶۷. میرباقری، محسن: تعبیری از قرآن

کریم درباره حضرت زهرا سلام الله علیها با تکیه بر

سوره کوثر

۱۶۸. میرزایی، امین: فریاد رسا بر سریدت ها

۱۶۹. میرزایی، فاطمه (لطفی آذر): ادای

حق الهی در سیره فاطمی

۱۷۰. ندری ابیانه، فاطمه: فاطمه زهرا سلام الله علیها

مفسر آیات الهی

۱۷۱. نساجی زواره، اسماعیل: چشم اندازی

به سیره سیاسی حضرت زهرا سلام الله علیها

۱۷۲. نساجی، زهرا: فاطمه زهرا سلام الله علیها

و قرآن

۱۷۳. نصیرپور، محمد قاسم: حضرت فاطمه

زهرا سلام الله علیها بزرگ حامی ولایت

۱۷۴. نعمتی، پیر علی: سیره سیاسی حضرت

زهرا سلام الله علیها در مقام انسان کامل

۱۷۵. نور محمدی نصرآبادی: زمان نزول

مصحف حضرت فاطمه سلام الله علیها

۱۷۶. نوری، اعظم: حدیث عبادت حضرت

زهرا سلام الله علیها؛ کوثر نبی

۱۷۷. نیکو برش راد، فرزانه: ازدواج علی و

فاطمه علیهما السلام و سیره خانوادگی

۱۷۸. واردی، سید تقی: غدیر از زبان حضرت

زهرا سلام الله علیها

۱۷۹. ورعی، سید جواد: شخصیت حضرت

فاطمه سلام الله علیها در کلام وحی و هجوم اول به

روایت ابن ابی شیبہ و هجوم اول به روایت

یعقوبی

۱۸۰. الویری، محسن: فرانقش هدایتگری و

سیره اجتماعی فاطمه سلام الله علیها

۱۸۱. هاشمی، عطار: خدیجه: حضرت فاطمه

زهرا سلام الله علیها، عصمت الله الکبری

۱۸۲. الهامی، داود: قبر گمشده

۱۸۳. همت بناری، علی: اصول مؤثر در

تحکیم زندگی حضرت علی و فاطمه علیهما السلام

و...

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْحُورِيُّ الْإِنْسِيَّةُ
السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّقِيَّةُ النَّقِيَّةُ
السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْمُحَدَّثَةُ الْعَلِيمَةُ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى فَاطِمَةَ وَأَيُّهَا وَبَعْلِهَا وَبَنِيهَا وَ
السِّرِّ الْمُسْتَوْدَعِ فِيهَا بَعْدَ مَا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُكَ.
أَدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِينَ

«هِيَ الصَّدِيقَةُ الْكُبْرَى وَ عَلَى مَعْرِفَتِهَا دَارَتْ
الْأَشْرُونُ الْأُولَى»^۱

او راستگو ترین زن جهان است و ملل و
اقوام گذشته بر اساس معرفت او ایام را سپری
کرده اند.

این کتیبه طهارت و پاکی اوست؛
صحیفه عصمت و روشنایی اوست؛
اینک بر آستان هدیه عاشقانه خدا به
عالم هستی، صدیقه کبری، گام نهاد ای؛
وضو ساز^۲، نعلین بیرون آ، که به طور
صداقت و سینای سعادت و حریم فاطمه
بار یافته ای؛

خدای را شاکر باش که توفیق حضور
یافته ای؛

پس از طهارت جسم و جان، بیا و اسرار
الهی را در باطن کوثر هستی و عطیه الهی
به نظاره نشین.

پس بخوان:

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الرَّضِيَّةُ الْمُرَضِيَّةُ
السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْفَاضِلَةُ الرَّكِيَّةُ

۱. امالی، شیخ طوسی، ج ۲، ص ۲۸۰؛ بحار الانوار، محمد باقر
مجلسی، ج ۴۳، ص ۱۰۵.

۲. برای فرد بی وضو حرام است که نام خداوند متعال را مس
نماید و همچنین است بنا بر احتیاط واجب مس اسامی مبارک
پیغمبر صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام و حضرت زهرا سلام الله علیها؛
توضیح المسائل، مراجع، ج ۱، ص ۱۹۹، مسئله ۳۱۹.

درودت می‌گوییم به امید همنشینی با رسول
الله و سلاله پاکش، که نبی رحمت خطاب به
تو فرمود:

«يَا فَاطِمَةُ مَنْ صَلَّى عَلَيْكَ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَ
الْحَقُّهُ بِي حَيْثُ كُنْتُ مِنَ الْجَنَّةِ»^۳ ای فاطمه! هر
کس بر تو درود فرستد، خداوند در قیامت هر
جا که باشم او را به من ملحق می‌سازد.»

آفتابی تو و منم ذره، از ره تربیت مرا بردار
چون که از ذره پروری هرگز، نکند آفتاب تابان عار

به رسم سنت و ادب، گرچه بضاعت مُزجات
و سرمایه اندک ما را قدر و قیمتی نیست، ولی
هدیه‌ای است نایب به بانوی بانوان، محبوبه
خدای سبحان، مدام برگزیده خدای انس و
جان، عصا که خلقت و عصمت، سنبل زیبای
شرافت، آیینه تمام‌نمای حقیقت می‌اس کبود
عصمت؛ با تمام ناسی‌ها، این تم نگاشته
رابه یم بی‌کرانه‌اش تقدیم می‌کنیم:

به ریحانه نبوی که راز و رمز آفرینش است،
تجسم راستین شریعت و الگوی پاکان، همو
که یازدهمین ستاره همیشه فروزان امامت
اورا اسوه اسوگان شمرده و فرموده است:
«نَحْنُ حُجَجُ اللَّهِ عَلَى الْخَلَائِقِ وَ جَدُّنَا فَاطِمَةُ
حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْنَا»^۱

به معصومه هستی که کانون نورافشان
امامت و سحاب رحمت است و باقی
مانده از امامت و صاحب ولایت الهی،
مادر را الگوی خویش می‌شمارد: «وَلِيَّ أَسْوَةٍ
بِأُمِّي فَاطِمَةَ»^۲

ای روح هادی و دلیل مهدی هزاران هزار
درود و سلام بر تو و بر نیاکان و فرزندان پاک‌زادت؛

۳. كشف الغمة في معرفة الأئمة (ط - القديمة)، علی بن
عیسی اربلی، ج ۱، ص ۴۷۲؛ بحار الانوار، محمد باقر مجلسی،
ج ۴۳، ص ۵۵؛ عوالم العلوم، ج ۱۱، ص ۸۹۳.

۱. عوالم العلوم، عبد الله بن نور الله بحرانی اصفهانی، ج ۱۱،
ص ۱۰۳۰؛ الأسرار الفاطمية، محمد فاضل مسعودی، ص ۱۷.
۲. أسرار الفاطمية، محمد الفاضل المسعودی، ص ۱۷.

نام: فاطمة الزهراء سلام الله علیها

شهرت: سیدة نساء العالمین^۱

لقاب: فصیحة، منصورة، نوریه، شهیده، بتول، خاندان، حواء، حانیة، مظهره، حلیمه، صابرة...

کنیه: ام الحسن، ام الحسین، ام الثجباء، ام اییها، ام الأخیار، ام الأرمار، ام التیبطین، ام الثقباء، ام الفضایل، ام العلوم، ام الکتاب، ام الأسماء...

نام پدر: محمد صلی الله علیه وآله

نام مادر: خدیجه سلام الله علیها دختر خویلد

تاریخ تولد: ۲۰ جمادی الآخر سال پنجم بعثت^۲

روز تولد: چهارشنبه^۳ یا جمعه

ساعت تولد: هنگام مغرب^۴ یا سحرگاه

محل تولد: مکه، خانه خدیجه سلام الله علیها

تاریخ ازدواج: سال دوم هجرت در سن ۹ سالگی

نام همسر: علی علیه السلام

پسرها: حسن، حسین و محسن علیهم السلام

دخترها: زینب و ام کلثوم علیهما السلام

برادران: قاسم، عبدالله (با لقب طیب و طاهر) و ابراهیم^۵

خواهران: ام کلثوم، رقیه و زینب علیهم السلام

نام ماما: چهار زن برگزیده: آسیه، مریم، حواء

کلثوم (خواهر حضرت موسی علیه السلام)^۶

ص ۲۱۹: اعلام النوری، شیخ طبرسی، ج ۱، ص ۲۹۰ (...)

۳. من لا یحضره الفقیه، شیخ صدوق، ج ۱، ص ۴۵۴: تهذیب الاحکام، شیخ طوسی، ج ۱، ص ۱۳۰: همان.

۴. طبقات، ابن سعد، ج ۱، ص ۲۳: احتیاج، شیخ طبرسی، ج ۱، ص ۲۷۵ (فرزندان رسول خدا به جز ابراهیم - که مادرش ماریه قبطیه بود - همگی از مادر حضرت زهرا سلام الله علیها و حضرت خدیجه متولد شدند. برادران حضرت فاطمه سلام الله علیها همگی در کودکی بدو در حیات گفته‌اند. ناگفته نماند در برخی دیگر از نقل‌های ضعیف از برادران دیگری چون: عید منال، مطهر و مطهر نیز نام برده شده که در این صورت تعداد خواهران و برادران حضرت به یازده تن می‌رسد (رک: المواهب الدنیه بالمنح المحمدیه، احمد بن محمد قسطلانی، تحقیق: عمادزکی بارودی، القاهرة، المكتبة التوفیقیه).

۵. در منابع زنان حاضر در هنگام تولد فاطمه زهرا سلام الله علیها مختلف آورده شده‌اند: برخی منابع ساره، آسیه، مریم و صفورا را ذکر کرده‌اند: (بحار الانوار، محمدباقر مجلسی، ج ۱۶، ص ۸۰: دلائل الامامه، محمد بن جریر بن رستم طبری

۱. برای حضرت مجموعاً ۲۰۰ اسم، لقب و کنیه وارد شده است.

۲. بیشتر علمای شیعه، ولادت حضرت را در سال پنجم بعثت دانسته‌اند (کافی، محمد بن یعقوب کلینی، ج ۱، ص ۴۵۸: مصباح المتجهّد، شیخ طوسی، ص ۷۹۳: دلائل الامامه، طبری امامی، ص ۷۹: روضه الواعظین، ابن فثال نیشابوری، ص ۱۲۳، مناقب آل ابی طالب، ابن شهر آشوب مازندرانی، ج ۳، ص ۱۳۲: کشف الغمّه فی معرفة الأئمة، علی بن عیسی بن ابی الفتح الإربلی، ج ۲، ص ۷۶) اما علمای اهل سنت تولد او را یک سال پس از بعثت و مشهور آنان پنج سال قبل از بعثت آورده‌اند که این امر نشان دهنده فاصله ده ساله بین تشیع و تسنن در طول عمر بانوی معصومه شده است. البته مرحوم کلینی از امام باقر علیه السلام نقل کرده که فاطمه سلام الله علیها دختر پیامبر پنج سال بعد از بعثت متولد شده است (کافی، محمد بن یعقوب کلینی، ج ۱، ص ۴۵۷). و اما روز ولادت را منابع شیعی به اتفاق بیستم جمادی الآخره دانسته‌اند (مصباح المتجهّد، شیخ طوسی، ص ۷۹۳: دلائل الامامه، طبری امامی، ص ۷۹: العبد القویه، علامه حلی،

نام پرستاران: ده حورالعین بهشتی و فرشتگان
 الهی
 تاریخ شهادت: سیزدهم جمادی الاولی یا
 سوم جمادی الاخری سال ۱۱ هجری^۱
 محل دفن: مدینه منوره

آلاملی الامامی، صص ۷۸ و ۶۰۸؛ نوادر المعجزات فی مناقب
 الائمه الهداة، محمد بن رستم جریر طبری، ص ۱۹۷) برخی
 دیگر از آسیه، ساره، مریم بنت عمران و کلثوم خواهر حضرت
 موسی علیه السلام نام می‌برند؛ (الخرائج و الجرائح، سعید بن
 هبة الله قطب الدین الراوندی، ج ۲، ص ۵۲۹) مشابه همین قول:
 مریم دختر عمران، آسیه دختر مزاحم، کلثوم خواهر موسی و
 ساره همسر ابراهیم علیه السلام (الامالی، شیخ صدوق، ص ۶۹۱؛
 دلائل الامامة، طبری امامی، ص ۷۸؛ بحار الانوار، محمد باقر
 مجلسی، ج ۱۶، ص ۸۰). با این وصف انتخاب قاطعانه زنان
 حاضر به هنگام تولد ریحانه نبوی دشوار می‌نماید.
 ۱. مشهورترین قول نزد شیعه، سوم جمادی الاخره است
 (مصباح المتعجد، شیخ طوسی، ص ۷۹۳؛ بحار الانوار،
 ج ۴۳، ص ۱۹۶) که مستند این قول روایت ابی بصیر از امام
 صادق علیه السلام است. (دلائل الامامة، طبری امامی، ص ۱۳۴)
 در نقل‌های دیگر سیزدهم ربیع الآخر (مناقب، ابن شهر آشوب،
 ج ۳، ص ۱۳۲) بیستم جمادی الاخره (دلائل الامامة، طبری
 امامی، ص ۱۳۶) و سوم رمضان نیز ذکر شده است. (کشف
 الغممة، علی بن عیسی بن ابی الفتح الإربلی، ج ۲، ص ۱۲۵)

ای بلندای کمالات انسانی، ای زیباترین گل بوستان آفرینش؛ آری! هستی همواره در حیرت رمز و راز وجود تو مسکوت خواهد ماند. تویی که برای مستمندان سرچشمه مهربانی و صفا و بخشندگی بودی و در دفاع از آنها، اسوه خشم و اقتدار و عزت. در برابر دردمندان، قلبی به لطافت گل داشتی و در حمایت از ولایت، قلبی به سختی پولاد. در حجاب عقیق‌ترین بودی و در سخنوری فصیح‌ترین، مهربان‌ترین مادر بودی و بهترین همسر و نیکوترین مجاور.

و چه زیبا و گویاست کلام پدرت تاجدارت، اینجا که فرمود: اگر خوبی و نیکویی به صورت انسانی ظاهر می‌شد، به حق که آن فاطمه بود، بلکه فاطمه از آن نیز برتر و والاتر است! آری، فاطمه، دختر من، در طینت و شرافت و کرامت، بهترین فرد روی زمین است.

بی‌تردید اگر پروردگار خشم آورد، از زخم دل توست و اگر نگاه رحمت اندازد باز هم از یمن مهرورزی به توست. تویی که مظهر رحمت خداوندی هستی! ای مهربان و ترازوی عفو و خشم خدا، پس بر ما بیار باران رحمت و مهربانی‌ات را بی‌شمار.

... خدایا چگونه سپاست گوئیم که در چرخش روزگار ما را برگزیدی و این توفیق

سلام و درود خدا بر تو! ای زیباترین خلقت خداوندی، ای چراغ فروزان هدایت، ای آبشار لطف و احسان، ای دُرْدانه آفرینش و ای مهربان‌ترین آیه رحمت؛ سال‌ها بود که خلقت ما همه گسترده‌گیش، آمدنت را انتظار می‌کشیدیم.

تو آمدی تا عفاف را دوباره معنا کنی؛ عبادت به نمازهای شبانه و خالصانه تو جان بگیرد و تسبیحت، ذکر همیشه سبز تاریخ بماند؛ آمدی! تا نکویی به نام نونا مور شود و خوبی از تو سرچشمه گیرد، زیبایی با نام تو معنا شود و خیر با توفزونی گیرد.

... با آمدنت چشمه رستگاری و بوستان زندگی از آب زلال ایمان و تقوا لبریز شد. بشریت از تو سر مشق عفاف و حیا گرفت و به سرانگشت اشارت تو به سوی خدا رهنمون گردید. تو آمدی و اسوه عالمیان شدی از زنان و مردان! برای همیشه تاریخ و برای همه اعصار و امصار؛

به یمن وجودت، امروز و هر روز خورشید با نام و نور تو، جهان را منور می‌سازد و کهکشان خلقت برگرد وجود توبه گردش درمی‌آید. خوش آمدی ای شگفتی خلقت،

بزرگ را نصیب نشرهاجر نمودی تا ناشرو
 مروج نخستین فرهنگنامه موضوعی و الفبایی
 دردانه رسول خدا و گوهر بی همتای خلقت
 باشد. با کدامین لسان سپاست گویم از این
 منت بی منتها و چسان نور دیده ات را بخوانیم
 که دستگیر محبانش در وادی عسرت باشد؛
 در حالی که خود دلسوزانه گلبرگی از حریر
 شفاعت را از درگاه رحمت ستانده و فرموده:
 در هنگام حشر این ورقه را به دست می گیرم و
 از گناه کاران امت پدرم شفاعت می کنم.
 پروردگار! شکر تو مزید باد! علیک آلاف
 تحية و الثناء به خاطر توفیق بخشی به این
 خدمت باحزب خاندان عصمت و طهارت...
 به امید قبول و رضا.

راهنما، چشم و آشنایی با اهدای فرهنگنامه فاطمه

ذوات مقدس محمد و علی و فاطمه علیهم السلام هر سه قائم به یکدیگرند و اگر هر کدام از آنها نبودند، دیگری هم نبود.

رسول الله با سخنان: «فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي»^۲ و «فَاطِمَةُ زَوْجِي الَّتِي بَيْنَ جَنَّتِي»^۳ فاطمه سلام الله علیها را به عضوی از خود معرفی فرموده‌اند که نشانگر برتری نبوت است، اما هر چیزی که جزء باشد، احکام کل نیز بر آن جاری است چنان که فاطمه سلام الله علیها پاره تن رسول الله و امانت او در بین امت اسلامی بود.

حضرت فاطمه سلام الله علیها گل خوشبوی آفرینش است و به فرموده رسول الله: «لَوْ كَانَ الْخُسْنُ شَخْصًا، لَكَانَ فَاطِمَةَ؛ اِغْرَبَیْ زَبِیْبِیْ تَجَسَّمِیْ بُوْد، هَمَانَا فَاطِمَةُ سَلَامُ اللّٰهِ عَلَیْهَا مِی شُد.»^۴

و شفیع محشر است و در فخر او همین بس که ذرات طاهر و ستارگان فروزان آسمان عصمت از نسل این بزرگوارند. او راست‌گوی راست‌کردار؛ راضی از خدا و مورد پسند او؛ پیراسته نیک‌طینت؛ همراز ملائکه؛ خوریه انسیه؛ پیراسته از پلیدی‌های طاهر و باطن؛ نور درخشنده آفاق هستی و چراغدان

اللهم صلّ على الصديقة فاطمة الزكية حبيبة حبيبيك و نبيك و ام أحتائك و أصفياك التي انتجبتها و فطمتها و اختبتها على نساء العالمين و صلّ على ولدها الذي بشرها به خاتم النبيين صلوات الله عليه و آله، بقية الله في ارضه ارواح العالمين له الفداء.

فاطمه سلام الله علیها مقصود و بهانه خلقت است؛ چنان که «جابر بن یزید الجعفی» از «جابر بن عبدالله انصاری» از رسول الله از خداوند عزوجل در حدیثی قدسی نقل می‌کند که باری تعالی فرمود:

«يَا أَهْمَدُ لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ وَلَوْلَا عَلِيٍّ لَمَا خَلَقْتُكَ وَلَوْلَا فَاطِمَةَ لَمَا خَلَقْتُكُمَا. ثُمَّ قَالَ جَابِرٌ: هَذَا مِنْ الْأَسْرَارِ الَّتِي أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ بِكِتْمَانِهَا إِلَّا عَنْ أَهْلِهَا؛ أَيِ أَحْمَدُ! اِغْرَبْ تُوْنَبُوْدِیْ اِفْلَاکْ رَا نَمِیْ اَفْرِیْدِم و اِگَر عَلِیْ عَلَیْهِ السَّلَام نَبُوْد تُو رَا نَمِیْ اَفْرِیْدِم و اِگَر فَاطِمَةُ سَلَامُ اللّٰهِ عَلَیْهَا نَبُوْد هِیْجْ یِکْ اَز شَمَا دُو نَفَرَا نَمِیْ اَفْرِیْدِم.»

پس جابر گفت: این از اسراری است که رسول خدا به ما دستور داده آن را جز از اهلش مخفی نگه داریم.

۲. بحار الانوار، محمد باقر مجلسی، ج ۲۱، ص ۲۷۹.
۳. البدایة و النهایة، ابن کثیر دمشقی، ج ۶، ص ۳۶۶؛ امالی، شیخ صدوق، ص ۱۷۵.
۴. عوالم العلوم، عبد الله بن نور الله بحرانی اصفهانی، ج ۱۱، ص ۱۲۷؛ فرهنگ فاطمیه، محمد نبیلی پور، ص ۳۴۵.

۱. جنة العاصمة، سید محمد حسین میرجهانی طباطبایی، ص ۳۰۲.

پرفروغ امامت بود. او صِدِّیقه کبری و مدار پرگار جهان است که هستی بر مبنای معرفت او می چرخد. او پاره دل سرور پیامبران؛ همسر و هم‌تای امیر مؤمنان؛ امام امامان هدایتگر؛ نور چشم رسول دو سرا و محبوبه محمد مصطفی صلی الله علیه و آله است؛ هموکه در حق بگانه دخترش فرمود:

«يَا فَاطِمَةُ! إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ؛ ای فاطمه! خدا تو را برگزیده و پاک ساخته و تو را بر تمام زنان جهان برتری داد است.»

فاطمه سلامتیها از درخت پاکي است که ریشه در زمین دارد و شاخسارش در آسمان است «كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَحْوِ طَيِّبَةِ أَمَلِهَا ثَابِتٌ وَفَرَعُهَا فِي السَّمَاءِ». (بقره، ۲۴)

خانه‌اش را خداوند بلند آوازه گردانید و هنگامی که در زیر کسای یمالی جمع شدند؛ خداوند به آن مباهات نمود. از خشم او خشمناک و از خشنودیش، خشنود شد. آزار او آزار رسول خداست و آزار پیامبر خدا، آزار خداوند است.

او میوه دل و پاره قلب اشرف مخلوقات و سرور زنان عالم و سیده زنان اهل بهشت است. مایه آرامش علی علیه السلام کسی است که همسرش درباره‌اش می فرمود:

«وَبِئْتُ مُحَمَّدٍ سَكِينٍ وَعِزِّي مَنْوُظٌ لَحْمِهَا بِدَمِي وَلَحْمِي؛^۲ دختر پیامبر موجب سکون بدمی و لحمی؛

دل و همسر (و عروسم) است و خون و گوشت او با خون و گوشتم آمیخته است.» او آگاه به حلال و حرام بود. پیشامدهای آینده جهان در کتاب جامعه اوست. زمزمه مناجاتش هر شب به گوش می رسید. پیمان همسریش را با امیرالمؤمنین در آسمان بست و در روز حشر، شفیع فرزندان و شیعیان خود خواهد شد. در سخنوری آن چنان در اوج بود که در توصیف بیان اعجازگونه‌اش، زبان فصحا در کام ماند و قلم مؤلفان شکسته شد. هموکه فردای قیامت:

«أَوَّلُ شَخْصٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ؛ نخستین کسی که وارد بهشت می شود، فاطمه سلام الله علیها است.»^۳

شخصیت بانوی اول جهان، از چنان ابعاد گسترده‌ای برخوردار است که هیچ پژوهنده‌ای را قدرت غور در بحر عمیق آن و دریافت گوهرهای گران‌بهای آن - به گونه‌ای که گویای شخصیت والای او باشد - نیست؛ چراکه خود آنان فرمودند:

«خَلَقْنَا خَلْقَيْنِ، قُولُوا فِينَا مَا شِئْتُمْ فَلَنْ تَبْلُغُوا؛^۴ ما را آفریده و بنده خدا بدانید، آن‌گاه هر چه خواستید بر فضل و برتری ما بگویید که به کنه معرفت ما نخواهید رسید.»

با همه قداست و کرامت فاطمه سلام الله علیها عمر حضرت چون گل کوتاه بود و امانت رسول الله بسیار زود از جهان خاکی به‌رواز کرد بدون اینکه مردم زمانه به کُنه و گوشه‌ای از معارف او آگاه و از آن بهره‌مند شوند. آنان

۱. بحار الانوار، محمد باقر مجلسی، ج ۴۳، ص ۲۴؛ الأمالی، شیخ صدوق، ص ۱۱۴؛ دلائل الإمامة (ط - الحدیث)، محمد بن جریر بن رستم طبری، آملی صغیر، ص ۸۱.
۲. الغدير، شیخ عبدالحسین امینی، ج ۱، ص ۲۵.

۳. میزان الاعتدال، شمس الدین ذهبی، ج ۲، ص ۱۳۱.
۴. بحار الانوار، ج ۲۵، ص ۲۷۹.

امانت و بضعه پیامبر را خیلی زود به او بازگرداندند در حالی که هنوز آوای مهرافروز اشرف کائنات در گوششان طنین انداز بود. رسول خدا خطاب به علی علیه السلام درباره

حضرت فاطمه سلام الله علیها فرمودند:

«هَذِهِ وَدِيعَةُ اللَّهِ وَوَدِيعَةُ رَسُولِهِ مُحَمَّدٍ عِنْدَكَ فَأَحْفَظِ اللَّهَ وَاحْفَظْنِي فِيهَا وَإِنَّكَ لِفَاعِلُهُ»^۱ این امانت خدا و رسول او نزد توست و تو این امانت را حفظ می کنی.

امادیری نگذشت که علی علیه السلام با قلبی مالا مال از درد و سینه ای سوزان جفای مردم فرمود:

«لَقَدْ اسْتَرْجَعْتُ الْوَدِيعَةَ أَخَذَتِ الرَّهِيْنَةَ وَ اخْتَلَسَتْ الزُّهْرَاءُ لَهَا أَقْبَحُ الْخُصَاءِ الْعَبْرَاءُ يَا رَسُولَ اللَّهِ»^۲ امانت برگردانده شد و گریو باز پس گرفته شد و زهراسم الله علیها بوده شد. یا رسول الله آسمان و زمین بقدر رشک و قبیح گردید.

و ادامه داد:

«أَمَّا حُزْنِي فَسَرْمَدٌ وَأَمَّا لَيْلِي فَسَهْدٌ لَا يَبْرُحُ الْحُزْنُ مِنْ قَلْبِي أَوْ يُخْتَارَ اللَّهُ لِي دَارَكٌ أَلْتِي أَنْتَ فِيهَا مُقِيمٌ كَمَا مُقِيمٌ وَهُمْ مُهَيِّجٌ سَرْعَانَ مَا فَرَّقَ بَيْنَنَا وَإِلَى اللَّهِ أَشْكُو»^۳ اما حزن و اندوه من همیشگی شد و در فراق تو و دخترت، شب ها خواب از چشمم گرفته شد. این غم و اندوه از دل من بیرون نمی رود تا وقتی که خدا برای من، خانه تورا که در آن مقیم هستی

۱. مصباح الانوار، هاشم بن محمد، ص ۲۶۸؛ الطوف، ابوالقاسم بن علی بن موسی بن طاووس حسینی، ص ۲۹؛ بحار الانوار، محمد باقر مجلسی، ج ۲۲، ص ۴۸۴.
۲. کافی، ابو جعفر کلینی، ص ۴۵۹؛ دلائل الإمامه، محمد بن جریر طبری، ص ۱۳۸؛ بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۱۹۳.
۳. همان.

شکایت می کنم.»
گرچه فراقی طاقت فرسا در بهار زندگی بضعه نبوی اتفاق افتاد؛ اما همان دوران کوتاه حیات زمینی حضرت، چنان عمیق و متعالی بود که در گذر زمان انظار و افکار بلند پائیان اندیشه را به آستان رفعت گون خویش معطوف ساخته و اندیشمندان جهان را در آسمان معارف خویش حیران و شیدایی نموده است. هر روز حقیقتی تازه و بُعدی ناشناخته از این گوهر هستی رخ می نماید و چراغ راه و الگوی ره پویان می گردد.

آری! گرچه دفتر زندگی جسمانی و دنیوی حضرت در سال یازدهم هجری بسته شد، اما زندگانی روحانی او همچنان ادامه دارد و هر روز پیر جوانه تر و شکوفاتر از گذشته رخ می نماید. در طول اعصار و امصار علما و نیک اندیشان، هر روزه ابعادی تازه از معارف فاطمی سلام الله علیها دست می یابند و آن را به گنجینه براج فاطمی، می افزایند.

و اینک؛ در شرایطی که سردمداران فرهنگ های بیگانه از هر سو در صدد معرفی الگوهای غیر واقعی و نامناسب خود هستند و در شناساندن آنها برای نسل جوان و بانوان از ترفندهای گوناگون سود می برند، شخصیت شناسی حضرت فاطمه سلام الله علیها و الگوگیری از سیره رفتاری بانوی بانوان از ضروریات خدشه ناپذیر است. امروز بانوان ایرانی و بیشتر زنان در جهان اسلام و دنیای

پهناور به دنبال الگویی شایسته در جهت شناخت روش زندگی و تنظیم روابط فردی، خانوادگی و اجتماعی خود بر اساس آن الگوی مناسب می‌باشند. این نیاز ضروری تنها با شناسایی شخصیت بزرگ بانوی اسلام و آگاهی از سیره رفتاری آن حضرت محقق می‌شود.

اهداف کلان این نوشتار را می‌توان در محورهای زیر جستجو کرد:

۱. تعمیق و ارتقای سطح بینش و نگرش مخاطبان نسبت به بالوی نمونه اسلام؛
۲. تهیه منبع و دستمایه‌ای غنی و جامع از سیره و سخن آن حضرت برای بهره‌مندی پژوهشگران، مبلغان، مدرسان، معلمان و مخاطبان دیگر؛
۳. استقرای حداکثری و بهره‌گیری بهینه از منابع فریقین و میراث مکتوب علما و پژوهندگان فاطمی؛
۴. معرفی و تبیین جامع ابعاد شخصیتی حضرت زهرا (ع) علیها السلام به منظور الگوسازی در سطح ملی و فراملی؛ و الگودهی از گفتار و رفتار حضرت زهرا (ع) علیها السلام با رساندن پیام و آموزه‌های رفتاری ایشان؛
۵. دستیابی به نخستین فرهنگنامه موضوعی - الفبایی درباره حضرت زهرا (ع) علیها السلام؛
۶. تهیه دستمایه غنی برای فاطمه پژوهان، مبلغان، مدرسان و همچنین مواد لازم برای تولید متون درسی با گرایش فاطمه‌شناسی؛
۷. فراهم‌سازی محتوای لازم برای تبلیغ مکتوب، خطابی، هنری، مجازی به منظور

آگاهی بخشی و تعمیق سبک زندگی فاطمی در سطح ملی و فراملی.

برای دستیابی به اهداف فوق، تهیه و تولید این فرهنگنامه در دستور کار قرار گرفت تا آموزه‌های فاطمی را با مستندجویی و روان‌سازی در اختیار فرهنگ عمومی در سطح و گستره ملی و فراملی قرار دهد.

پس از فحوص و جستجوی فراوان به این نتیجه رسیدیم که هنوز یک فرهنگنامه جامع موضوعی - الفبایی درباره حضرت زهرا (ع) علیها السلام که بتواند دستمایه‌ای جامع و دربردارنده نکات گوناگون اعتقادی، عبادی، سیاسی، اجتماعی، تربیتی، فرهنگی، آموزشی، تبلیغی و پژوهشی برای پژوهشگران، مؤلفان، مبلغان، مدرسان، مربیان و همه ره‌پویان فاطمی باشد، فراهم نیامده تا با مراجعه مستقیم به این منبع، بیشترین نیازهای کاربردی آنان تأمین شود. برای تأمین این هدف، با بررسی بیش از یک هزار و پانصد کتاب و مقاله - از مهم‌ترین و شاخص‌ترین کتاب‌های مرجع، تحقیقی و ترویجی، فریقین، رصد فضاهای مجازی و هم‌ازارها، مصاحبه و ملاقات حضوری با فاطمه پژوهان، مؤلفان و بازدید و دریافت اطلاعات از مراکز کتابخانه‌ها، در طی سالیان متمادی و صرف اوقات فراوان - مجاهده لازم پژوهشی به عمل آمد تا نخستین فرهنگنامه موضوعی - الفبایی فاطمی با عنایت باری تعالی به دوست‌داران بانوی عصمت و فضیلت تقدیم گردد.

این رسالتی است که در همه ادوار بر

دوش علماء، فرهیختگان و مؤلفان فاطمی
سنگینی می‌کند؛ هم آنانی که با محبت
و ولای ریحانه نبوی، طی طریق می‌کنند و
مهر ازلی و ابدی مینوی محمد صلی الله علیه و آله
در تار و پودشان تنیده شده و همواره از ژرفای
جان می‌گویند یا سیدتی:

چون روز رستخیز، مرا جستجو کنند
نبود به غیر مهر تو، عضوی که بو کنند
مهرت چنان گذاخت که موران به تربتم
عضوی نیافتند که نیشی فرو کنند

ارتب دوسویه اط و رابط تکمیلیه بین دانشنام فاطمی و فرهنگنام فاطمی

گرفت، در این جلسه ابتدا اهداف و رویکرد فرهنگنامه فاطمی به وسیله مدیر اجرایی تشریح شد.

پس از تبیین اهداف و جهت گیری فرهنگنامه فاطمی، جناب حسامی، دورویکرد رادر دانشنامه و فرهنگنامه کاملاً متفاوت برشمردند. دانش نامه فاطمی رامنبعی مرجع و فرهیختگانی و بانگاه علمی - پژوهشی دانستند و در کنار آن، فرهنگنامه فاطمی رانیز با رویکردی علمی - ترویجی و برای استفاده در فرهنگ عمومی لازم شمردند و تولید آن را به عنوان دستمایه ای تبلیغی - ترویجی به منظور تهیه محتوا و مصادیق و ارایه نمونه های رفتاری و گفتاری فاطمه زهرا سلام علیها برای استفاده مبلغان و مدرسان و فرهنگ عمومی قابل تقدیر دانستند.

در کنار توصیف این اسناد گرانقدر، ممکن است از نگاه دیگر نیز بتوان گفت؛ ادبیات بکار رفته در دانشنامه فاطمی، علمی - پژوهشی؛ ادبیاتی فاخر است که با نگاهی گذرا به موضوعات، بدون تطویل و توضیح و با ارایه ارجاعات متنی فراوان - باهدف مراجعه مستقیم محققین به منابع

قبل از هرچیز، گفتنی است که به منظور اتقان محتوایی و ساختاری و پرهیز از موازی کاری، با اینکه مهیاد اولیه برای تدوین فرهنگنامه فاطمی آغاز شده بود اما پس از اطلاع از نگارش دانشنامه ارزشمند فاطمی، به هیچ وجه نمی شد که از کنار این مجموعه نفیس، مقبول و منبع فاخر و وزین و ریافت های علمی و تجارب ارزشمند دست اندرکاران آن، به آسانی گذشت و بدون دستیابی به اهداف و حدود و ثغور این دانشنامه فاخر به ادامه راه اندیشید. لذا با هدف بهره گیری از رهنمودهای ارزنده و عالمانه مسئولان دانشنامه فاطمی و در اقدامی شایسته، دیداری صمیمانه و افق گشایانه و در عین حال عالمانه بین مسئولین و دست اندرکاران این دو مجموعه در پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی انجام گرفت.

در طی این نشست حضوری که با مدیریت قائم مقام محترم پژوهشکده، جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای فاضل حسامی و حضور مدیران علمی و فنی فرهنگنامه فاطمی و برخی از همکاران دو مجموعه صورت

خصوص نسل جوان در قالب های مختلف - مطالب جذاب بنویسند.

با این وصف، با استفاده از انبوه آثار محققان فاطمی تلاش شد تا با استفاده از خرد و تلاش جمعی این حلقه مفقوده و منبع ترویجی - اما غنی و علمی و تبلیغی - برای استفاده عموم فراهم شود.

لذا در پرتو خرد و تدبیر جمعی با برنامه ریزی جامع و نظام مند، «فرهنگنامه فاطمی» مسیر تولید فرهنگنامه را با توکل و توسل به ذات مقدسه فاطمه زهرا سلام الله علیها با اهتمام بیشتری دنبال نمودیم و بحمد الله در طی ۷ سال شکوفه های فرهنگنامه فاطمی نیز در کنار دانشنامه فاطمی به عنوان حلقه میانی آن بار نشست. امید می بریم که توانسته باشیم در حد وسع و توان پاسخگویی این نیاز اساسی بوده باشیم.

و است خدای منان را سپاس می گوئیم که محتوای مداخل و مطالب فرهنگنامه فاطمی، حد فاصل بین دانشنامه فرهیختگانی و نیاز عمومی را مرتفع ساخته و دستمایه ای غنی، مستند، متقن و ارزشمند را در دسترس مبلغان، محققان، مدلمان و آحاد مخاطبان فرهنگ عمومی قرار داده است و البته این هردو (دانشنامه و فرهنگنامه) برای جامعه فرهیختگانی و محققین از یک سو و فرهنگ عمومی و آحاد فاطمه پویان از سوی دیگر ضروری و مورد نیاز بوده است.

برای مقایسه تطبیقی بیشتر بین این دو مجموعه و شناخت تفصیلی تر تفاوت ها و تشابهات می توان موارد زیر را مد نظر قرار داد:

و کسب اطلاعات مورد نظر آنان به مقدار لازم از منابع - به صورت مقالات علمی - پژوهشی نگاشته شده و در نتیجه محتوای تفصیلی لازم را برای تغذیه آنی و سریع بهره گیران - بدون مراجعه به اصل منابع ارجاعی - را در بر ندارد؛ کما اینکه از ابتدا نیز هدف بر این منوال بوده تا با حداقل کلمات و اشارتی عالمانه، حداکثر مفاهیم و محتوا به محققین و فرهیختگان منتقل گردد. در حالی که فرهنگنامه فاطمی با ادبیاتی روان و ترویجی، تدوین گردیده و هدف غایی آن بی نیازسازی بهره گیران از مراجعه مستقیم به منابع - جز در موارد پژوهشی خاص - بوده است. قرار بر این بود که منبعی قابل حمل برای مبلغان و محققان و مدرسان و مربیان و مخاطبان دیگر برای انتقال معارف غنی فاطمی باشد و برای تأمین این هدف است که بیش از ۱۵۰۰ منبع از فریقین مورد واکاوی و استفاده قرار گرفت تا دستمایه قابل اعتماد و اعتنا برای مبلغان و محققان باشد.

جناب حجت الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی معاون فنی - پژوهشی پژوهشکده هم، در مصاحبه ای که با ایشان انجام گرفت، فرمودند:

«دانشنامه فاطمی» کتابی جامع و منبعی ارزشمند برای محققین و فاطمه پژوهان است اما - آن طور که باید و شاید - عموم نمی توانند از آن استفاده کنند؛ بلکه باید افرادی بیابند و براساس این مجلدات و منابع معتبر و مرجع، محتوایی غنی برای عموم مردم - به

۱. مجموعه فاخر دانشنامه فاطمی یک مجموعه علمی- پژوهشی است و فرهنگنامه فاطمی به عنوان حلقه تکمیلی آن و با رویکرد علمی- ترویجی تولید شده است.

۲. دانش نامه فاطمی با هدف بنیادی و توسعه ای و فرهنگنامه فاطمی بیشتر با هدف کاربردی و تا حدی توسعه ای تهیه شده است.

۳. دانشنامه فاطمی در قالب مقالات و محتوای عمیق تحقیقی- اما با اختصار- تدوین و تولید شده، ازاین رو قابلیت استفاده بیشتری را برای محققان و خواص و فرهیختگان دارد اما فرهنگنامه فاطمی به صورت مدخلی و با مطالب کوتاه و ارایه مصادیق به منظور فراهم سازی محتوای لازم برای استفاده مستقیم مبلغان و محققان و مدرسان و فرهنگ عمومی تهیه شده است.

با این وجود نوع مخاطبان این مجموعه با نگاه اول متفاوت است گرچه این امر مانع از استفاده همگانی از دو مجموعه فاطمی نمی باشد.

۴. دانشنامه فاطمی با ادبیات فاخر علمی و پژوهشی و فرهنگنامه فاطمی با ادبیات علمی- ترویجی روان و در سطح فرهنگ عمومی و آحاد مردم نگاشته شده است.

۵. در دانشنامه وزین فاطمی، دفاع عالمانه از حقایق تاریخی برای آنان ضرورت داشت. به همین منظور، در این دانشنامه، با زبان و روش علمی و استناد به منابع معتبر شیعه و اهل سنت، به دفاع از حقایق و رخدادهای تاریخی- همان گونه که بوده- پرداخته شده است؛ همچنین سعی شده

مقالات به گونه ای تالیف شوند که خواننده بتواند چگونگی حوادث و نقل گزارش های تاریخی و روایی را به صورت علمی- پژوهشی بسنجد بنابراین در جای جای آن- به صورت متنی- ارجاعات پی در پی صورت گرفته، که این امر باعث شده تا مطالب به طور بسیار گذرا و اشاره ای منظور نظر قرار گیرد و تفصیل امر به تلاش تحقیقی پژوهشگران برای مراجعه به منابع سپرده شده است که البته بسیاری از آحاد مردم به علت عدم آشنایی با منابع مرجع و یا عدم دسترسی امکان آشنایی بیشتر را نخواهند داشت لذا برای این قشر از مخاطبان آماده سازی مطالب و محتوای مناسب و سهل سازی آنها از ضروریات غیر قابل انکار می نمود که این نیاز در قالب فرهنگنامه فاطمی تامین شده است.

۶. از خصوصیت های دیگر دانشنامه فاطمی، ارائه منظومه معرفتی در قالب مقالات است. در مقالات اندیشه ای سعی شده یک دستگاه منسجم فکری و منظومه ای معرفتی با محوریت رابطه انسان کامل با آفریدگار به مخاطبان نشان داده شود. اما فرهنگنامه فاطمی در بخش اول نه به صورت جریان شناسانه بلکه به صورت موضوعی و مدخلی مباحث را دنبال نموده است اما در انتها سعی بر آن بوده تا مخاطب به صورت موضوعی با مداخل متنوع در موضوع واحد آشنا شود که فهرست موضوعی پیش بینی شده است. در بخش دوم نیز گنجینه ای از گفتار فاطمی را با رویکردی معاصرگونه و مورد نیاز محققان، مدرسان، مبلغان،

مربیان و آحاد مردم در قالب ۲۱ فصل ارایه نموده است.

۷. آشنایی با ویژگی ها و سرفصل های فرهنگنامه فاطمی (علمی - ترویجی) نشان می دهد رویکرد این فرهنگنامه و ورود و خروج آن کاملاً متفاوت با دانشنامه فاطمی است؛

یکی دانشنامه فاطمی در سه جلد، مداخل فاطمی را در طی مقالاتی عالمانه و با نگاه علمی - پژوهشی دنبال نموده و در سه جلد بعدی نیز به مسائل زنان و معاصر سازی آموزه های فاطمی با رویکرد از پیش تعیین شده پرداخته است.

دو فرهنگنامه فاطمی در طی هفت سال به واکاوی در زندگی و شخصیت تراز اسلام در میدان، عقیده، اندیشه، عرفان، اخلاق، سیاست، رفتار و... پرداخته است و بیش از هزار سیره و سخن را با استفاده از کتب مرجع و تحقیقی فریقین (منابع و مآخذ) به صورت موضوعی - الفبایی و در بخش دوم نیز در طی ۲۱ فصل مباحث مربوط به فرهنگ و معارف ناب فاطمی را فرادید مخاطبان برای استفاده کاربردی قرار داده است. در واقع این فرهنگنامه از دو بخش پایه ریزی شده است:

بخش اول آن به صورت موضوعی - الفبایی؛ در بیست محور شامل: ۱. تولد و حیات زمینی، ۲. سیما و صفات و شخصیت (نام ها، لقب ها، کنیه ها)، ۳. فاطمه سلام الله علیها در آیات، ۴. فاطمه سلام الله علیها در روایات، ۵. مناقب و فضایل معنوی، ۶. ازدواج، ۷. سیره

خانوادگی، ۸. تربیت و پرورش فرزندان، ۹. سیره اعتقادی، ۱۰. سیره اخلاقی - رفتاری، ۱۱. سیره عبادی، ۱۲. سیره قرآنی، ۱۳. سیره علمی، ۱۴. سیره اجتماعی، ۱۵. سیره سیاسی و نظامی، ۱۶. سیره اقتصادی، ۱۷. اذکار، ادعیه و تسبیحات و توسلات، ۱۸. وصایا و توصیه ها، ۱۹. مظلومیت ها و مصیبت ها، ۲۰. شهادت و حیات آسمانی ساماندهی شده است.

و بخش دوم نیز با نام «گنجینه گفتار» به مباحث و فصول ذیل معطوف شده است: فصل اول: بازخوانی و تحلیل محتوای خطبه حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها در مسجد مدینه؛

فصل دوم: فدک، نماد مظلومیت اهل بیت و اعتراض سیاسی فاطمه سلام الله علیها در برابر رزروی ها؛

فصل سوم: جریان شناسی سقیفه و مواضع حضرت زهرا سلام الله علیها در برابر آن؛

فصل چهارم: حوادث جانسوز و مرموز پس از رحلت رسول الله زمینه ساز شهادت جانگدار حضرت فاطمه سلام الله علیها؛

فصل پنجم: سخنان فاطمه سلام الله علیها در هنگام عیادت زنان مهاجر و انصار؛

فصل ششم: احوالات حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها به روایت فقه رحمة الله علیها؛

فصل هفتم: سخنان حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها در هنگام عیادت ابوبکر و عمر و زمان بیعت اجباری از علی علیه السلام؛

فصل هشتم: سیر معنایی و معنوی در حدیث کساء؛

فصل نهم: چستی لوح درخشنده و آسمانی؛
فصل دهم: دعاها و تعقیبات حضرت
فاطمه سلام الله علیها؛

فصل یازدهم: وصیت های حضرت فاطمه
زهر اسلام الله علیها؛

فصل دوازدهم: مظلومیت، خاکسپاری
و مخفی ماندن قبر حضرت فاطمه سلام الله علیها؛

فصل سیزدهم: زیارت های حضرت فاطمه
زهر اسلام الله علیها؛

فصل چهاردهم: معرفت و حرمت به
فاطمه سلام الله علیها؛

فصل پانزدهم: اسامی، القاب و کنیه های
حضرت فاطمه سلام الله علیها؛

فصل شانزدهم: تحمیدها و ستایش های
حضرت فاطمه سلام الله علیها؛

فصل هفدهم: اشعار و مثل های منسوب
به حضرت فاطمه سلام الله علیها؛

فصل هجدهم: احادیث قصار حضرت
زهر اسلام الله علیها؛

فصل نوزدهم: گذری بر منزلت و کرامات
فاطمه سلام الله علیها؛

فصل بیستم: حضرت فاطمه سلام الله علیها
از منظر علما، اندیشمندان و منابع غربی؛
فصل بیست و یکم: جلوه هایی از اشعار،
مدایح و مرآئی فاطمی سلام الله علیها...

خدا را شاکریم که به هر دو مجموعه توفیق
خدمت به ساحت صدیقه طاهره سلام الله علیها
را عنایت نمود و هنوز هم ناگفتنی های
فراوان از کوثر همیشه جاری پیامبر خاتم
باقی مانده است که نیاز به واکاوی و تولید
آثار مشابه اما با رویکردهای نوین دارد. با

این وصف، هیچگاه این راه نورانی و دریای
پراز دروازه های فاطمی - هرچند که در افواه
والسنه این کلام ساری است که با وجود
دانشنامه یا فرهنگنامه فاطمی، راه تولید
برای آثار مشابه مسدود می گردد - بسته
نیست و هنوز هم برای تبیین معارف ناب
کوثر نبوی - در کنار تلاش عالمانه و علمی -
پژوهشی اصحاب دانشنامه فاطمی و تلاش
علمی، ترویجی فاطمه پژوهان در فرهنگنامه
فاطمی و همچنین سایر مکتوبات مشابه
- به پایان راه نرسیده است؛ و همچنان
باید ابعاد، لایه ها و زوایای پیدا و پنهان
شخصیت گرانسنگ ایشان و سبک و
سلوک زندگی این اسوه اسوگان، به وسیله
فاطمه پژوهان - با نگاهی عمیق و عالمانه
- به صورت تراکمی نگاشته شده و معارف
اصل و پویای فاطمی روز به روز به بالندگی
خود نائل آید تا آن روزی که ان شاء الله با
ظهور فرزند برومندشان، سیمای تابناک
مادر، آن گونه که باید و شاید مبرهن شود.

گشایی و هنرنامه افق از ظرفیت‌ها و ظرایف فاطمی

فاطمی، فرهنگ‌نامه پیش رو، در صدد است تا ابعاد گوناگون زندگی حضرت زهرا سلام الله علیها را در قالب مدخل‌های مختلف در دو بخش سیره و سخن ارائه نماید. مجموعه‌ای جامع؛ که مخاطبان را از مراجعه به منابع دیگر بی‌نیاز می‌سازد؛ دست‌مایه‌ای غنی و گنجینه‌ای گران‌بها و سودمند که برای محققان، مبلغان، مدرسان، مربیان و مخاطبان فاطمی جو منبعی قابل اعتماد و سهل الوصول می‌باشد، این فرهنگ‌نامه می‌تواند پاسخگوی نیازهای جاری و مستمر همه کسانی باشد که می‌کوشند نگرش، بینش و رفتار خود را با یگانه هستی هماهنگ سازند. در یک کلام باید گفت که هدف اصلی این مجموعه، بروز آوری و معاصر سازی این فرهنگ غنی، روان‌سازی محتواها و تسهیل دادن آن در زوایای زندگی و حیات پاک و معنوی فاطمه جویان و زهرا خویان است.

در گنجینه و فرهنگ‌نامه قرار، سیره گفتاری و رفتاری حضرت در ابعاد گوناگون اعتقادی، عبادی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، تربیتی، علمی، اخلاقی و... مورد مذاقه و تبیین قرار گرفته و از منابع گران‌سنگی که ثمره زحمات و مجاهدت‌های علمی - پژوهشی و علمی - ترویجی، علما و محققان سلف و خلف

باید دانست که، نسخه‌های رفتاری و گفتاری فاطمه سلام الله علیها بهترین الگو برای پرورش انسان‌ها و تکامل بخشی به آنان است. شخصیتی که نه تنها مسلمانان بلکه تمام انسان‌های آزاد و تعالی طلب به دنبال الگوگیری از ایشان می‌باشند. بانویی که کانون تشعشع انوار ائمه اطهار، سرور زنان عالمیان و الگوی تمام عیار هستی از اولین و آخرین است. چنان که امام حسن عسکری علیه السلام او را اسوه اسوگان شمرده و درباره اش می‌فرماید:

«تَحْنُ حُجَّةُ اللَّهِ وَ فَاطِمَةُ حُجَّةٌ عَلَيْنَا»^۱

امام زمان هم در توقیع مبارکشان بر الگو شماری مادر برای خویش تأکید نموده و می‌فرماید که: «وَفِي ابْنَةِ رَسُولِ اللَّهِ لِي أَسْوَةٌ حَسَنَةٌ»^۲ فاطمه سلام الله علیها قائمه عرش و فرش است. آنچه هست و نیست، فیض عام توس

خوش‌ترین ذکر امامان، نام توس

از نبی تا حضرت مهدی همه

ذکرشان، یا فاطمه یا فاطمه

در راستای تبیین گوشه‌ای از ژرفای معارف

۱. عوالم العلوم، عبد الله بن نور الله بحرانی اصفهانی، ج ۱۱، ص ۷؛ تفسیر اطیب البیان، سید عبدالحسین طیب، ج ۱۳، ص ۲۳۵.

۲. الغیبه، شیخ طوسی، ص ۱۷؛ الإحتجاج علی أهل اللجاج، أبو منصور أحمد بن علی بن ابی طالب طبرسی، ج ۲، ص ۴۶۷.

می باشد، استفاده و افر به عمل آمده است تا از خرد جمعی به نحو مطلوب استفاده شود. البته هریک از منابع، از منظری به بانوی کرامت نگریسته اند که با درنگی در ژرفا و لایه های پنهان و آشکار میراث مکتوب فریقین و بررسی دقیق، عمیق و جمع بندی مباحث آنها، تلاش شده است تا مجموعه ای منسجم و منظومه ای گرانسنگ از معارف و رفتار و سخنان بضعه رسول الله صلی الله علیه و آله، ارمغان راه شیفتگان شود.

پیرامین شخصیت فاطمه سلام الله علیها با رویکردهای گوناگون به زبان های عربی و فارسی، دانشنامه ها، موسوعه ها، کتاب ها و مقالاتی نگاشته شده که بسیاری از آنها عمیق، موشکافانه و همه سونگرانه است همچون: الموسوعة الكبرى عن فاطمة الزهراء سلام الله علیها، جامع الاخبار الفاطمیه و دانشنامه فاطمی که اخیراً بوسیله پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه، جامه طبع برتن نموده - و در کنار آنها، صدها کتاب، مقالات و زین و نرم افزارهای فنی که بوسیله اندیش ورزان، فن ورزان و علمای فریقین و فاطمه دوستان فراهم آمده که به سهم خود تأثیر فراوانی بر ترویج، ماندگاری و پویایی فرهنگ فاطمی داشته است. اما با این همه، جملگی آنها، تنها قطره ای از اقیانوس بی کران فضیلت های فاطمی است و همچنان باید این راه نیمه تمام، پویا و با نشاط دنبال شود؛ زیرا ریحانه نبوی و کوثر هستی همچنان که «مخفیه القبر» است؛ «مجهولة القدر» نیز هست و

هنوز بسیاری از زوایا و ظرفیت های وجودی ایشان ناشناخته مانده است. کوثر وجودی و شخصیت ممتاز بانوی بانوان، کماکان سیال و دست نیافتنی باقی مانده است. اینک، هم چنان که فرزندان فاطمه سلام الله علیها در گستره انسانی و جغرافیای هستی، روبه فزونی و ازدیاد است در کنار آن باید، هر روز حقایقی تازه از فرهنگ ناب و دریای عمیق معارف فاطمی دریافت و با عصری سازی آنها، ارمغان راه فاطمه پویان شود. در مجموع، کوشیده ایم تا دریچه ای به سوی معرفت به انسان کامل و الگوی بی بدیل عالم هستی گشوده شود و با معارف بی بدیل یگانه هستی همراه شویم.

گفتنی است که، زرین برگ های این فرهنگنامه - که به واکاوی زندگی یکی از شخصیت های تراز اسلام در میدان عقیده، اندیشه، عرفان، اخلاق، سیاست و فرهنگ در ساحت ارتباط انسان با خدا، خود، دیگران و دنیا پرداخته است - از امتیازات زیر برخوردار است:

الف) دربردارنده موضوعات و مداخل فراوان در ابعاد گوناگون سیره و سخن است که میدانی گسترده برای مطالعه و تحقیق فرادید پژوهندگان و بهره گیران گرامی قرار خواهد داد.

ب) با در اختیار داشتن این موسوعه، پژوهشگران و بهره مندان از مراجعه به بسیاری از منابع بی نیاز خواهند شد؛ زیرا همان گونه که در فهرست منابع به تفکیک تشیع و تسنن آمده، اکثر قریب به اتفاق

منابع مورد بررسی قرار گرفته و نکات نو و دستاوردهای خاص و منحصر به فرد مؤلفان و پژوهشگران اخذ شده و چون دُرْدانه‌های مروارید به گردنبند پرتالوئی فاطمی افزوده شده تا از نظر کمی و کیفی مستغنی و دربردارنده دستمایه مورد نیاز مؤلفان و سیره جویان فاطمی باشد. ابتدای تحقیقات بر منابع اصیل، ایجاب می‌کرد که محقق در انتخاب منابع دقت و وسواس کافی داشته باشد که این مهم نیز بحمد الله مورد توجه قرار گرفته و تلاش لازم برای بهره‌گیری از کتب مرجع و تحقیقی فریقین به عمل آمده است.

ج) از آنجا که هدف فرهنگ‌نامه تهیه دستمایه لازم برای بهره‌گیران از این گنجینه فاطمی است؛ سعی شده است که سرآغاز مباحث، از افق‌های دور و مقدمات پیچیده نباشد و تنها به مقدمه نزدیک و سر رشته مطالب بسنده شود. بنابراین از ذکر همه ابعاد موضوع خودداری شده است؛ همچنین به منظور کوتاه کردن سخن و کاربردی شدن مجموعه و به انگیزه گزیده گویی تا آنجا که ممکن بود از تقطیع در عبارت‌ها سود برده‌ایم و تنها به لب و اساس مطالب بسنده کرده‌ایم. در برخی موارد از عبارات عربی چشم‌پوشی شده و جز در جاهایی که نیازمند به شرح و تفصیل عبارات عربی بوده‌ایم؛ ناگزیر از توضیح و تبیین آوردن بخش‌هایی به طور کامل شده‌ایم. در این صورت هم تا آنجا که مقدور بود به نقل مباحث ضروری بسنده شده و از

توضیح و تحلیل پیرامون هر واقعه‌ای به انگیزه پیشگیری از به درازا کشیده شدن مطالب پرهیز شده است. بهره‌وران ارجمند می‌توانند برای دستیابی به جزئیات و تحلیل و تفصیل بیشتر مطالب، شخصاً به منابع تخصصی و مستندات ذکر شده در هریک از مداخل مراجعه نمایند.

د) در این نوشتار، بنا بر استدلال و کندوکاو نکات ریز و تفصیلی مدخل‌ها نبوده، چون موشکافی هریک از آنها خود سبب حجیم شدن و یا خلق مجموعه‌ای جداگانه می‌باشد؛ مقصود ما این بود که مطالب اصلی هر مدخل به عنوان دستمایه برای مبلغان، مدرسان، پژوهشگران و مخاطبان، در اختیار آنان قرار گیرد و آنها در صورت نیاز به تفصیل مطالب با مراجعه به منابع مورد اشاره در هر مدخل به همان مصادر مراجعه خواهند کرد.

ه) این فرهنگ‌نامه در دو بخش سیره و سخن حضرت فاطمه سلام الله علیها تدوین شده است و در حقیقت نظام ساماندهی مدخل‌های کتاب موضوعی بوده اما محتواها بر اساس الفبا تنظیم مطالب انجام گرفته است، و در پایان نیز فهرست موضوعی در فرهنگ‌نامه آمده تا برای بهره‌وران به ویژه پژوهشگران، مدرسان و مبلغان در پیدا کردن موضوعات دلخواه مفید واقع شود. جمع‌آوری مدخل‌های موضوعی، بهره‌مندان را از تشریح فرهنگ‌نامه و جستجوی بی‌ارایی نیاز می‌سازد و به یک باره همه خواسته‌هایشان را در باره یک موضوع، مقابل دیدگان‌شان قرار می‌دهد.

و) فرهنگ‌نامه دارای نمایه‌های مختلف

دیگر مانند آیات، روایات، اشخاص، اماکن، اشعار، منابع فریقین و... می باشد که هر یک از نمایه ها می توانند استفاده کاربردی مناسب با خود را داشته باشند. با کمک این نمایه ها، جویندگان در کوتاه ترین فرصت ممکن به محتوای مورد نظر هدایت می شوند. ز) در تهیه مطالب تمام مدخل ها سعی شده است تا به نحوی از انحاء، به صورت مستقیم یا غیر مستقیم مرتبط با حضرت فاطمه سلام الله علیها باشد و از مطالب حاشیه ای پرهیز شود. ناکنه نماد که مواردی چون پدر، مادر، خواهران، برادران، فرزندان و مانند آنها به اندازه لازم مورد توجه قرار گرفته است کما اینکه ذاب و رویه فرهنگنامه ها و دانشنامه های همسر بوده است.

ح) در بخش دوم فرهنگنامه به مجموعه گفتار اعم از خطابه و سخنان کوتاه و مباحث پیرامونی پرداخته شده و خطبه فدکیه و عیادت به تفصیل، تحلیل محتوا و شرح گردیده است. همچنین وصیت نامه حضرت تجزیه و تحلیل شده و به انواع زیارت نامه ها اشارت شده و سپس پنجره ای به روی اشعار و شعرا گشوده شده و سیر شعر فاطمی و سرایندگان و سبک آنان مورد بررسی قرار گرفته و آنگاه از طبع لطیف بانوی بانوان در خلق اشعار و سروده های زیبا و پرمحتوا، رونمایی شده است. البته در راستای نهادهای سازی شعر فاطمی، مصادیق و نمونه های ارزشمندی از اشعار قدما و معاصرین نیز زیر مجموعه گردیده و روزنی هم به سوی نگاه دیگران به فاطمه سلام الله علیها از

جمله علمای شیعه، اهل سنت، مستشرقین و غربی ها گشوده شده و در پایان شیرازه مقال را با ذکرده ها منقبت و مکرمات از حضرت زهرا سلام الله علیها برهم آورده ایم.

ط) باید دانست که تشیع و تسنن مایه های وفاق فراوان دارند که می تواند مبنای یک اتحاد مستحکم باشد، مسلمین همه خدای یگانه را می پرستند و همه به نبوت رسول اکرم صلی الله علیه و آله ایمان و اذعان دارند، کتاب همه قرآن و قبله همه، کعبه است، باهم و مانند هم حج می کنند، مانند هم نماز خوانده و روزه می گیرند، تشکیل خانواده می دهند و داد و ستد مینمایند، کودکان خود را تربیت، اموات خود را دفن می کنند و تنها در مواردی نادر با هم اختلاف دارند. مسلمین همه از یک نوع جهان بینی برخوردارند و یک فرهنگ مشترک دارند. وحدت در جهان بینی، در فرهنگ، سابقه تمدنی، در بینش و منش و در معتقدات مذهبی پرستش ها و نیایش ها، در آداب و سنن اجتماعی، می تواند از مسلمانان ملتی واحد بسازد. مسلمین به نص صریح قرآن با یکدیگر برادرند و حقوق و تکالیفی خاص، آنان را به یکدیگر مرتبط می سازد.

البته باید دانست اتحاد و یگانگی مذاهب اسلامی، ایجاب نمی کند که مسلمین به خاطر اتحاد اسلامی، صلح و مصالحه و گذشتی در مورد اصول یا فروع مذهبی خود بنمایند، همچنان که ایجاب نمی کند که مسلمین درباره اصول و فروع اختلافی فی مابین بحث و استدلال نکنند و کتاب

وَاللّٰهُ لَا سَلْمَ مَّا سَلِمَتْ أُمُورُ الْمُسْلِمِينَ وَلَمْ يَكُن فِيهَا جَوْرٌ إِلَّا عَلَىٰ خَاصَّةٍ^۱ شما خود می دانید من از همه برای خلافت شایسته ترم و حال به خدا قسم، مادامی که کار مسلمین روبه راه باشد و رقیبان من تنها به کنار زدن من قناعت کنند و تنها شخص من مورد ستم واقع شده باشد، مخالفتی نخواهم کرد و تسلیم خواهم بود.

ناگفته نماند که در مسیر پراکندگی امت اسلامی و در عصر پسا نبوی شعار «حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ» کتاب خدا ما را بس است» به یکباره رخ نمود و عترت به کنار نهاد شده و اولین جرعه های اختلاف و دوگانگی در بین امت واحد اسلامی پدیدار گردید که متأسفانه این نحوه برداشت از دین و کنار نهادن عترت زمینه اختلاف را تا به امروز فراهم ساخته است. صدیقه طاهره سلام الله علیها با درک این رویکرد انحرافی، قاطعانه به پاخاست و از تقارن قرآن و عترت پاسداری کرد. از منظر او امامت و ولایت فقط خلافت و امارت ظاهری نیست، بلکه خلافت و جانشینی خداوند است که ولایت نشری می نیز از آثار این ولایت است. امام، انسان کامل است و به جمیع نیازمندی های مردم و صلاح و فساد آنان آگاهی دارد؛ مانند ارباب احکام و اسرار الهی و از همه گناهان و خطاها پیراسته است و عهده دار هدایت انسان به سوی کمالات معنوی است. بر این اساس فردی که سکان راهبری و هدایت

نویسند. تنها چیزی که وحدت اسلامی را حفظ می کند، کنترل احساسات، حفظ متانت و حفظ حرمت یکدیگر است. طرح مباحث علمی نباید باعث سب و لعن و شتم یکدیگر شود. نباید به یکدیگر تهمت زنند یا دروغ ببندند و یا منطق یکدیگر را به سخره بگیرند و یا عواطف هم دیگر را جریحه دار سازند؛ بلکه باید ریشه های تاریخی و عواملی که باعث اختلاف در اصول و مبانی می شود، در محیطی عالمانه و در دایره منطق و استدلال، به بحث گذاشته شود و از روش «الْعِزَّالِ سَبِيلُ بَيْتِكُم بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلُوا بِاللَّيْ هُوَ أَحْسَنُ» (نحل، ۱۲۵) بهره بگیرند.

گفتنی است که اگر بین شیعی و تسنن در اصلی از اصول دینی اختلاف برداشت باشد، دلیل بر تفرقه و پراکندگی آنان و عدم اتحاد نیست، ما نباید اصول دینی را در حکم یک مجموعه به هم پیوسته بشماریم و از اصل «یا همه یا هیچ» پیروی کنیم اینجا جای قاعده «الْمَيْسُورُ لَا يَسْقُطُ بِالْمَعْسُورِ» یا «مَا لَا يَدْرِكُ كُلُّهُ لَا يَتْرَكُ كُلُّهُ» است. سیره و روش شخص امیرالمؤمنین علیه السلام برای ما بهترین و آموزنده ترین درس هاست. ایشان از شعار یا «همه یا هیچ» پیروی نکرد و در شورای شش نفری - پس از تعیین عثمان به وسیله عبدالرحمن بن عوف - هم شکایت و هم آمادگی خود را برای همکاری چنین اعلام کرد: «لَقَدْ عَلِمْتُ أَنِّي أَحَقُّ النَّاسِ بِهَا مِنْ غَيْرِي وَ

۱. نهج البلاغه، خطبه ۷۴.

تشریعی را بر عهده می‌گیرد باید منصوب خداوند باشد. در این دیدگاه امامت، از ارکان و اصول دین است.

حضرت فاطمه سلام الله علیها با این اعتقاد در صف مقدم دفاع از ولایت قرار گرفت و از روش‌ها و شیوه‌های مختلف به دفاع از حریم ولایت پرداخت و البته در این میان، تضارب آراء و تقابل تاریخی پیش آمد و امت به دو گروه تقسیم شدند. گروهی به ولایت امام معصوم معتقد بودند و انتصاب او را از جانب خداوند دانسته و اطاعت او را اطاعت خدا می‌دانستند و گروهی دیگر امامت معصوم را ضروری ندانسته و انتخاب فردی از بین خود را به عنوان ولی امر و خلیفه کافی دانستند؛ و بر این اساس با آراء سران قوم و جمعی کوچک در سقیفه، سرنوشت خلافت را رقم زدند.

آنچه که در این مجموعه از شخصیت‌های تأثیرگذار این دو اندیشه، تقابل و تضارب آراء و استدلال این دو شیوه و تنویر جریان‌ات تاریخی ذکر گردیده، تنها در صدد نقل جریان‌ات و وقایع تاریخی و ماندگاری ریشه‌ها و آشنایی با رخداد غمباری است که در عصر پسانبوی به یکباره رخ نموده و باعث افتراق امت اسلامی گردیده است. این مجموعه، هیچ‌گاه در مسیر توهین، اهانت و یا وارونه جلوه دادن حقایق نیست، بلکه اتفاق‌های تاریخی را به صورت شفاف با تعیین نقش محوری شخصیت‌های جریان ساز و آگویه می‌کند همان‌ها که منشاء

دوگانگی و چندگانگی در امت حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله گردیده‌اند.

بی‌تردید نمی‌توان از جریان انتصاب و انتخاب سقیفه‌ای سخن گفت و ذکری از فاطمه سلام الله علیها، علی علیه السلام و سلمان و مقداد و عمار و اباذر و خواص به میان نیاورد همانگونه که نمی‌توان از «ابابکر»، «عمر» و «عثمان» و «عبدالرحمن بن عوف» و «عایشه» و «حفصه» و شخصیت‌های تأثیرگذار دیگر در سویه مخالف سخن نگفت؛ بنابراین صرف یادکرد شخصیت‌ها و ذکر وقایع به منظور شناخت و تجزیه و تحلیل رخداد‌های اتفاق افتاده است نه مقاصد دیگر؛ چه اینکه نقش مثبت و سازنده آنان در نقل حدیث و وقایع دگر نیز منصفانه به تصویر کشیده شده است. این وقایع و شخصیت‌های تأثیرگذار، در حقیقت نماینده دو نوع تفکر و جریان تاریخی‌اند که امتداد آن به درازی تاریخ اسلام کشیده شده و در هر زمان، نیاز به تبیین و تنویر افکار امت اسلامی برای به‌گزینی و حقیقت‌یابی دارد. بنابراین در پاره‌ای از موارد که افتراق و شکاف معرفتی بین جریان‌ها وجود دارد، غرض این اثر، گننامه سکوت و امحای حقایق نیست بلکه سعی شده تا این مطالب از منابع اهل سنت و تشیع استخراج شده، شخصیت‌های تاریخی، وقایع و عملکردهای آنان که منشاء جریان‌سازی در طی سال‌های متمادی بوده‌اند، بازگو و برای داوری علمی در مرئی و منظر خوانندگان فهیم قرار گیرد که اگر این چنین نباشد؛ پاسداشت امانت علمای خلف انجام نمی‌گیرد و با

تسامح نابخشودنی حقایق تاریخی محو و در هاله‌ای از ابهام قرار خواهد گرفت همچنان که عده‌ای در سال‌های اخیر سیاست گزینشی و محو حقایق را دنبال می‌کنند! در هر حال لازم است که تیزبینان با منظومه فکری و عملکرد شخصیت‌های اثرگذار در دوسوی جریانات مهم تاریخ صدر اسلام، آن طور که بایسته و منایسته است آشنا شوند و در صورت نیاز در محیطی عالمانه - نه سطحی نگرانه و غوغاگرانه - و با رعایت حریم‌ها، به بحث و مناظره اندام نه‌بند. همانگونه که مشی علمای اعلام و راهبران انقلاب این چنین است و همواره تأکید می‌نمایند تا از هرگونه تهاجم، توهین، افشا و مانند آن در جهت ایجاد همبستگی و حفظ وحدت اسلامی پرهیز شود.

با امید به اینکه اندیشمندان و علمای اسلامی از فرق گوناگون در محیطی عالمانه به واکاوی تاریخ نشسته و راه‌های اتحاد و انسجام امت اسلامی و گزینش راه صواب را با منطق و استدلال پذیرا باشند و آن را فرا راه امت و قاطبه مردم قرار دهند و روزی را به انتظار نشینیم که مجدداً امت اسلامی با شناخت دسیسه‌های دشمنان مشترک، یکدل، یکپارچه و هم عقیده شوند و شقاق و دودستگی از امت اسلامی رخت ببرند. (ی) این فرهنگنامه حاصل خرد جمعی و زحمات عالمانه و مخلصانه فاطمه پژوهان در طول اعصار و امصار بوده که به وسیله نگارنده، این میراث مکتوب چون دُرّوازه‌هایی از مخزن

نور و معرفت در کنار هم آراسته شده و با بهره‌گیری از سرمایه علمی فاطمه پژوهان، زیور طبع به خود گرفته و فرادید مخاطبان در عرصه ملی و فراملی نهاده شده است؛ اگر دستمایه‌های علمی - پژوهشی پیش‌کسوتان و معاصرین، توشه راه نمی‌گردید، مؤلف را توان پردازش و تولید این اثر نبود؛ با این وجود، جز آن که اجرشان را به خداوند متّان و ملیکه محشر وانهیم؛ ما را متاعی درخور نیست. شایان ذکر است که اگر همراهی بی‌شائبه علمی - معنوی جمعی از محققان فاطمی جو که در ابتدای فرهنگنامه از آنان یاد شده و در جای جای این اثر از خامه قلم و تلاش تحقیقی آنان، آذین‌بند فرهنگنامه بوده‌ایم. این فرهنگنامه قرین طبع نمی‌گردید در کنار این جدّ و جهدها، از حمایت‌ها و زحمات حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای محمود رضا جمشیدی، آقایان اصغر عبد‌اللهی، محمود خالقی، رسول ابراهیمیان، محمد استاد جمفری و احمد شایان‌فر قدردانی می‌شود.

انتشار این مجموعه فخیم فاطمی با همراهی حضرت حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای عبدالکریم بهجت بود، مدیر معزز حوزه‌های علمیه خاوران مقارن گردید و آنچه که در پایانه راه ما را نصیب شد، روشنی‌ای ثمین از اندیشه و تجارب ارزشمند ایشان بود که جای تشکر دارد.

امید است این اثر، که منظومه‌ای آراسته از نور و فضیلت فاطمی سلام الله علیها است و با

عزم و همت جمعی و با استفاده از آثار علمی - تحقیقی فاطمه پژوهان اعم از: کتاب، مقاله و مصاحبه به بار نهشته، مقبول طبع بلند «ام ابیها» افتد و روزی به کارمان آید که: «يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ * إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ» (شعراء، ۸۹ و ۸۸).

در پایان، اجر و پاداش همه محققان فاطمی جو و مخاطبان فاطمی خو و همراهان گرامی را به خداوند منان حواله می نماییم. امید وافر داریم که مسطوری از این زرین نگاره های فاطمی، مقبول حضرت سبحان، مروارید آفرینش و روحانه سوت، ائمه هدی بویژه قطب عالم امکان، موعود آخر الزمان مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریع قرار گیرد. در آن صورت سعادت ابدی قرین ما خواهد بود. اگر در مره محبان اهل بیت در دنیا باشیم و ان شاء الله همجوار و همسایگان آنان در فردوس برین قرار گیریم. ان شاء الله

زهره که عنایتش به دنیا برسد
باشد که به فریاد دل ما برسد
یارب سببی ساز که در روز حساب
پرونده ما به دست زهره برسد^۱

سید حسین اسحاقی
شعبان المعظم ۱۴۴۰

مقدمه مؤلف

خداوند بزرگ به شما اذن داده که در صحرای محشر، در صحنه دادگاه عدل الهی - که همه انسان‌ها به تنهایی و ناداری گرفتارند - هرکس را که زمینه و استحقاق دارد - را شفاعت نمایید و از عذاب ایمنی بخشید و او را به سرای غفران و رضوان الهی برسانید.

می‌خواهیم بر سفره مهر فاطمی نشینیم؛ هموکه نقطه عطف خلقت است. کوثر است؛ کوثر خلقت و چشمه نور؛ منشأ خیرات؛ مادر نبوت و مخزن انوار ائمه و پاره تن رسول صلی الله علیه و آله. هموکه همه آفریدگان در قربت به مقام قرب الهی بر بلندای مقام او توسل می‌جویند و نجوا می‌کنند:

«اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی فَاطِمَةَ وَ اَیْمَهَا وَ بَعْلِهَا وَ بَنِيهَا وَ الَّذِیْنَ اَلْمُسْتَوْدَعُ فِیْهَا بِعَدَدِ مَا اَحَاطَ بِهِ عِلْمُكَ يَا خَدَّایَا بِرَفَاطِمَه وَ پِدَرش و همسرش و فرزندانش و سرپنهنان در او به گستره احاطه علم تو درود فرست.»

رفتار سنجیده و درس آموز حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها، برای همه پیران و جوانان عریق و نمونه و الگوست. باید از معنویت، معرفت، هدایت، سخاوت، شجاعت و سیاست او درس گرفت.

فاطمه سلام الله علیها معیار خشم و رضای خداوند و تنها زنی است که ساکنان آسمان

اَلسَّلَامُ عَلَیْکَ] یَا فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءُ یَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ یَا قُرَّةَ عَیْنِ الرَّسُولِ یَا سَیِّدَتَنَا وَ مَوْلَاتَنَا اِنَّا تَوَجَّهْنَا وَ اَسْتَشْفَعْنَا وَ تَوَسَّلْنَا بِکَ اِلَى اللّٰهِ وَ قَدَّمْنَاکَ بَیْنَ یَدَیْ کَاِبَاتِنَا یَا وَجِیْهَةً عِنْدَ اللّٰهِ اِشْفَعِیْ لَنَا عِنْدَ اللّٰهِ!.

سلام بر تو باد ای فاطمه زهرا سلام الله علیها، ای دخت پیامبر و ای نور چشم رسول مکرّم، ای سرور و رهبر گرانقدرمان، ما به تو رو آورده و شفیع به درگاه خدا قرار دادیم و به وسیله توبه خدای متعال توسل می‌جوییم و نیازهای خود را به تو عرضه می‌نماییم ای آن کس که در نزد خدا آبرومندی، در پیش پروردگار از ما شفاعت نما.

سلام بر تو ای محبوبه خدا و رسول؛ که در زمین مأوا گرفتی، اما مُلک و ملکوت را شرافت بخشیدی؛ ای عنقای دست‌نایافتنی که هم‌بال علی علیه السلام بودی و هیچ طائر اندیشه‌ای را توان دستیابی به اوج اندیشه و کمال‌تان نیست. شما که کوهساران بلندید و آبشار علم و معارف از دامانتان سرازیر است؛ شما که اقیانوس عطوفتتان را ساحلی نیست و مایه رحمت آدمیانید.

پیش از مردم روی زمین، ازدواج او با امام علی علیه السلام را جشن گرفته اند.

او زنی پاک و پاکیزه از هر گونه پلیدی و زشتی و کاستی بود. در همه عرصه ها الگویی جاویدان است؛ هرچند که گنه شخصیت او هنوز ناشناخته است:

«اَراکجا به کوی تو ممکن بود وصول

کانجا خیال را نبود قدرت نزول

در وصف ذات پاک و کرامات بی حدّت

گر دیده نطق الکن و حیران شود عقول

به راستی فاطمه سلام الله علیها کیست؟!

فاطمه الگوی معرفت الله است؛ فاطمه اسوه زندگی زیباست؛ فاطمه لیلۃ القدر و شناخت فاطمه در شناخت لیلۃ القدر است.

او کیست که در هنگام نماز در پیشگاه

معبود، خداوند به وجودش افتخار می کند؛

او چه گوهر ناشناخته است که به وجودش

رضا و خشم خود را در رضا و خشم او

می داند! چه اسراری در این بانوی بانوان

نهفته است که از چنین منزلتی نزد خداوند

برخوردار است؟

باید دانست که در بین ملت های جهان

هر ملتی برای خود الگویی معرفی نموده تا

سبب رشد و شکوفایی اش در عرصه های

مختلف زندگی شود، اما هیچ کدام از

الگوها مانند فاطمه سلام الله علیها نیستند،

چراکه او در تمام عرصه های زندگی فردی

و اجتماعی یگانه و الگواست و تنها اوست

که می تواند الگوی زندگی زیبا و نمونه باشد.

فاطمه زهرا سلام الله علیها عالمه ای است که

خداوند علم به «مَا كَانَ وَ مَا هُوَ كَائِنْ وَ مَا لَمْ يَكُن»^۲ را تا روز قیامت به او عطا نموده و مؤدبه ای است که در ادب بی همتا است.

فاطمه سلام الله علیها خطیب های است که

با خطبه غراء و گفتار آتشین خود که فهم

آن عقلای عالم را در حیرت فرو برده، حق

سبحانه را با شهود تام ستوده و دوست و

دشمن را متوجه حقیقت رسالت و مقام

و منزلت و زحمات رسول رحمت نموده

است.

فاطمه سلام الله علیها عارف های است که به

حقایق معنویت آگاه بود و گفتارش نشان

می داد که او بر قله معرفت و مقام شهود

جای دارد. او عبد مطیع و بنده صالح

پروردگار است. چنان که رسول الله درباره

وی فرمود: خداوند، قلب و جوارح دخترم را

از ایمان و یقین پر کرده است. او در عظمت

معنوی، چنان بود که خداوند او را سرمشق

زنان عالم قرار داد و از اسمای خود به وی

ارزانی داشت. او مادر سبطین و تفسیر

لیلۃ القدر است.

فاطمه زهرا سلام الله علیها، اسوه زنان بلکه

اسوه زنان و مردان بلکه بالاتر، اسوه والاترین

انسان ها یعنی مهدی صاحب الزمان است.

او «ام ابیها»، «ام الائمه»، «کفو علی» و «اولین

...

۲. إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمَّا قَبِضَ نَبِيَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ دَخَلَ عَلَى فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ مِنْ وَفَاتِهِ مِنَ الْحُزْنِ مَا لَا يَحْصِيهِ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْهَا مَلَكًا يَسَلُّ غَمَّهَا وَيَحْيِيهَا، فَسَكَّتْ ذَلِكَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَ لَهَا: إِذَا أَحْسَنْتِ بِذَلِكَ وَ سَمِعْتَ الصَّوْتِ، فَقُولِي لِي، فَأَعْلَمْتُكَ بِذَلِكَ، فَفَعَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِكُنْزٍ كُلِّ مَا سَمِعَ حَتَّى أَثْبَتَ مِنْ ذَلِكَ مُصْحَفًا. قَالَ: ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا إِنَّهُ لَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ مِنَ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ، وَ لَكِنْ فِيهِ عِلْمٌ مَا يَكُونُ (كافي، محمد بن يعقوب كليني، ج ۱، ص ۵۹۶).

۱. مناقب فاطمی در شعر فارسی، میرزا محمد محیط قمی ملقب به شمس الفصحا، ص ۷۸.

وارد بر بهشت» است. آرزوی فاطمی بودن، تلاش برای فاطمی شدن و بسط فرهنگ و مرام فاطمه سلام الله علیها برای نیل و آراستگی به این فضایل والا است که ثمره‌ای چون دست‌یابی به حیات طیبه در دنیا و عقبی دارد. این مکتب و این فرهنگ، اساس فرهنگ شیعه است. برنسل امروز، جوانان و بانوان شیعی است تا با فاطمه سلام الله علیها و فرهنگ فاطمی بیش از پیش آشنا شوند. زیرا این فرهنگ برگرفته از قرآن، سنت نبوی، امام فاطمی و امضای علوی است.

پروردگار متعال بر اساس قاعده لطف، رهبرانی را تعیین و هدایت‌گر از میان انسان‌ها برگزید تا راه را از بیراهه به میان‌بندگان و آدمیان را از لغزشگاه‌های سقوط و تبااهی نجات دهند؛ آنان را بارهانیان از هوی، به قله کمال و هدایت رهنمون شوند. آنان پیامبران و برگزیدگان الهی و مصداق‌های نعمت رحمانی‌اند که شایسته پیروی است و دوری از آنان، سبب انحراف از شاه‌راه هدایت است. فاطمه سلام الله علیها یکی از این هدایت‌گران و اسوه‌های قابل تأسی است. شخصیتی که هر قدر فهم بشر به شناخت حقایق وجودی او باریابد به رازهای ناگشوده بیشتری دست می‌یابد. بحث و گفت‌وگو از این محبوبه خدا و ملکه اسلام، آدمی را به صراط مستقیم هدایت می‌کند. الگوی جهانیان اعم از مردان و زنان است. با دریافت سعه وجودی و فضیلت‌های اخلاقی او، آدمیان ره به هدایت می‌پویند و بانوان درمی‌یابند که چگونه دختری شایسته، همسری غم‌خوار، مادری دلسوز

و بنده‌ای مطیع و عبدی صالح باشند. همو که رسول الله او را گل سرسبد آفرینش می‌شمرد و می‌فرمود: «فَاطِمَةُ هِيَ الزَّهْرَةُ؛ فاطمه سلام الله علیها گل است.»^۱

هم، پدر معیار خشم و رضای الهی را در وجود او به تصویر کشیده و می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يَغْضِبُ لِعْظَمِكَ وَيَرْضَى لِرِضَاكَ.»^۲

همچنین توصیه می‌نمایند:

«فَاطِمَةُ بَعْضَةُ مَتْنِي يَقْبِضُنِي مَا يَقْبِضُهَا وَيَبْسُطُنِي مَا يَبْسُطُهَا؛^۳ فاطمه پاره تن من است؛ اندوهگین می‌کند مرا آنچه که او را اندوهگین می‌کند و خوشحال می‌کند مرا آنچه که او را خوشحال می‌کند.»

رسول گرامی اسلام، او و همسرش را برگزیده الهی می‌داند؛ چنان که خطاب به او فرمود:

«أَمَّا عَلِمْتُ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَطَّلَعَ عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ فَاخْتَارَ مِنْهُمْ أَبَاكَ فَبَعَثَهُ نَبِيًّا، ثُمَّ أَطَّلَعَ الثَّانِيَةَ فَاخْتَارَ بَعْلَكَ فَأَوْحَى إِلَيَّ فَأُنْكَحْتُهُ فَأَتَّخَذْتُهُ وَصِيًّا؛^۴ آیا نمی‌دانی که پروردگارم توجهی به اهل زمین فرمود و پدرت را میان آن‌ان انتخاب فرمود و برای بار دوم توجه فرمود و سوهرت را انتخاب کرد؛ پس به من وحی فرمود و من به او همسر دادم و وی را وصی خویشتن قرار دادم.»

با این وصف، آیا پیروی و دنباله‌روی

۱. الأمالی (للطوسی)، شیخ طوسی، ص ۵۱۷، نهج السجاس و منتخب النفاثس، عبدالرحمن بن عبدالسلام صفوری شافعی بغدادی، ج ۲، ص ۲۲۲.

۲. بحار الأنوار، محمد باقر مجلسی، ج ۳، ص ۳۵۳؛ مستدرک حاکم، حاکم نیشابوری، ج ۳، ص ۱۵۲.

۳. عوالم العلوم، عبد الله بن نور الله بحرانی اصفهانی، ج ۱۱، ص ۱۴۴؛ مسند بن حنبل، احمد بن محمد حنبل، ج ۴، ص ۳۲۴.

۴. کنز العمال، علاء الدین متقی هندی، ج ۶، ص ۱۵۳.

از این خاندان برگزیده و شخص صدیقه طاهره، مایه هدایت و امان نخواهد بود؟! آری! حضرت زهرا سلام الله علیها دریای زلالی است که مرواریدهای درخشان امامت از آن برآمده است. در حدیثی قدسی آمده است:

«أَنَا اللَّهُ أَرْسَلْتُ الْبَحْرَيْنِ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَفَاطِمَةَ سَلَامَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِحَجَرِ النَّبِيِّ يَلْتَقِيَانِ يَتَصِلَانِ أَنَا اللَّهُ أَوْقَعْتُ الْوَصْلَةَ بَيْنَهُمَا؛ هَمَانَا مِنْ خُدَايَ يِگانه‌ام؛ دو دریا فرستادم؛ امیرالمومنین که دریای علم و دانش است و فاطمه سلام الله علیها که دریای نبوت است. این دو دریا به هم برخورد می‌کنند و وصل می‌شوند و وصل کننده میان آن دو من هستم.»

او شجره طیبه‌ای است که بار سال‌ها و امامت را با هم به دوش کشید هم چنان که پدر در توصیفش می‌فرماید:

«أَنَا شَجَرَةٌ وَفَاطِمَةُ فَرْعُهَا وَعَلِيٌّ لِقَاحُهَا؛ هَمَانَا مِنْ خُدَايَ يِگانه‌ام؛ فاطمه سلام الله علیها شاخه آن درخت و امیرمؤمنان باعث باروری آن است.»

در محبت و مودت به این یادگار نبوت همین بس که امام رضا علیه السلام از قول نبی مکرم اسلام می‌فرماید:

«إِنَّمَا سُمِّيَتْ ابْنَتِي فَاطِمَةَ لِأَنَّ اللَّهَ (عَزَّ وَجَلَّ) قَطَمَهَا وَقَطَعَ مَنْ أَحَبَّهَا مِنَ النَّارِ؛ دختر گرامی‌ام فاطمه نامیده شد زیرا که خداوند

عزوجل او و دوستانش را از آتش دوزخ جدا نموده است.»^۳

زندگی پاک حضرت زهرا سلام الله علیها الگویی از به زیستن و چگونه معاشرت کردن با همسر و فرزندان و سامان دهی به امور خانه است. جلوه‌های رفتار حضرت فاطمه سلام الله علیها در محیط خانه و خانواده، لوحی از زیبایی‌ها و حسن سلوک را در بردارد به گونه‌ای که سرای او بر سراسری تاریخ برای همیشه نور افشان است.

گاهی به علت اوضاع نامناسب اقتصادی جامعه اسلامی، غذایی در خانه آنان یافت نمی‌شد و گرسنه بودند؛ ولی حضرت زهرا سلام الله علیها با رعایت حال همسر درخواستی خارج از توان همسر نمی‌نمود؛ زیرا بیم شرمندگی شوهر را داشت. او به مصداق «خَيْرُ نِسَائِكُمُ الْعَفِيفَةُ الْعَلِمَةُ»^۴؛ بسیار شوهر دوست و منور و همراه اوست. و حضرت علی علیه السلام

هم درباره همسر مهربانش می‌فرماید:

«لَقَدْ كُنْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهَا فَتَنْكَشِفُ عَنِّي الْهُمُومُ وَالْأَخْزَانُ»^۵؛ هرگاه به فاطمه سلام الله علیها

نظر می‌کردم غم و اندوهم برطرف می‌شد. گاهی در اثر کار زیاد، دست‌هایش تاول می‌زد؛ لباس‌هایش غبارآلود می‌شد ولی همچنان پرجار بود.

حضرت علی علیه السلام نیز بر اساس لطافت فطری روح و جسم زنان، وجود زن را در خانه

۳. الأمالی، شیخ طوسی، ص ۲۹۴؛ ناسخ التواریخ فاطمه زهرا سلام الله علیها، محمد تقی سپهر، ج ۲، ص ۲۷۲.

۴. کافی (ط - الإسلامية)، محمد بنی یعقوب کلینی، ج ۵، ص ۳۲۴.

۵. بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۱۴۳.

۱. مناقب آل ابی طالب، ابن شهر آشوب، ج ۳، ص ۳۱۹؛ بحار الانوار، محمد باقر مجلسی، ج ۲۴، ص ۹۹؛ فاطمه زهرا سلام الله علیها، سرور دل پیامبر، احمد رحمانی همدانی، ص ۲۳.

۲. الأمالی، شیخ مفید، ص ۲۴۵؛ فاطمه زهرا سلام الله علیها، سرور دل پیامبر، ص ۲۴؛ تفسیر روح المعانی، شهاب الدین آلوسی، ج ۶، ص ۲۵.

چون گلی خوشبوی می‌دانست که نیاز به مراقبت و محافظت دارد، و این سخن ماندگار ایشان است که:

«الْمَرْأَةُ رِيحَانَةٌ وَلَيْسَتْ بِقَهْرْمَانَةٍ؛ زن گلی خوش‌بوست، نه قهرمانی نیرومند»^۱.

آری! زن گوهر لطیف جهان خلقت است که نظام آفرینش بی‌وجود او ناموزون است. در این میان زهرای اطهر بانوی بانوان است که سبزینه گیاهان و سریان چشمه‌ساران به یمن قدوم اوست. کسی که انسان‌ها از شناخت او درمانده‌اند. حورای انسی که نامش خدایی، مرامش الهی و مظهری از صفات جمال و جلال الهی است. او رب‌خانه نبوی و همسر کسی است که در اسلام اقدام در حکم و اعلم در علم بود.

فیض نخست و خاتمه، نور جمال فاطمه چشم دل آر نظاره در مبداء و منتهی کند صورت شاهد ازل، معنی حسن لم یزل و هم چگونه وصف این، جلوه حق‌نما کنند؟

حضرت فاطمه زهرا سلام‌الله‌علیها موفق‌ترین و خوش‌بخت‌ترین بانوی هستی در زندگی خانوادگی بود. زندگیش بوی خدا می‌داد. او همواره با دعای «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمَا تُحِبُّ وَتَرْضَى»^۲، عشق و محبت به همسر و فرزندان را نیز در پرتو محبت الهی طلب می‌کرد. حضرت فاطمه سلام‌الله‌علیها در زندگی خانوادگی هر وقت درخواستی داشت آن را با رضایت خدا می‌سنجید و آن‌گاه رضایت

رب را برپسند خود ترجیح می‌داد. او در فرازی از مناجاتش می‌گوید:

«يَا رَبِّ لَيْسَتْ مِنْ أَحَدٍ غَيْرِكَ تُثْلِجُ بِهَا صَدْرِي وَ تَسْرُّ بِهَا نَفْسِي وَ تَقَرُّ بِهَا عَيْنِي»^۳ خداوند هیچ کسی به جز تو سینه‌ام را خنک نمی‌کند؛ نفسم را شادمان نمی‌سازد و چشمم را روشنی نمی‌دهد.

کسی که همه وجود و محبتش را با خدا معامله می‌کند. به جایی می‌رسد که خداوند رضایت او را ملاک رضایت خود و غضب وی را معیار غضب خود قرار می‌دهد.

احترام به همسر و مهربانی به فرزند در وجود حضرت فاطمه سلام‌الله‌علیها معنایی جز عبودیت و عشق ورزیدن به آفریدگار متعال را ندارد. نظام رفتار خانوادگی حضرت، متشکل، مسنجم، یکپارچه، دقیق و برگرفته از نظام اعتقادی ایشان است. در کانون خانواده وی خدا موج می‌زند و پروردگار عامل مهم همبستگی اجزای اندیشه فاطمی است؛ عاملی که سبب جامعیت عمل و اندیشه در وجود دست‌النبی شده است.

زندگی زمینی حضرت زهرا سلام‌الله‌علیها هر چند بسیار کوتاه است و به دو دهه هم نمی‌رسد، اما او بانویی است که به گفته عارف واصل، امام راحل، حضرت آیت الله العظمی امام خمینی: «از معجزات تاریخ و افتخارات عالم وجود است. زنی که در حجره‌ای کوچک و خانه‌ای محقر، انسان‌هایی تربیت کرد که نورشان از بسط

۱. بحار الانوار، محمدباقر مجلسی، ج ۱۰۰، ص ۲۵۲؛ من لا یحضره الفقیه، شیخ صدوق، ج ۳، ص ۵۵۶.

۲. مسند فاطمة الزهراء سلام‌الله‌علیها، سید حسین شیخ الاسلامی، ص ۲۲۷.

۳. بحار الانوار، ج ۸۳، ص ۶۷؛ صحیفه الزهراء سلام‌الله‌علیها، محمد جواد قیومی اصفهانی، ص ۴۸.

خاک تا آن سوی افلاک و از عالم مُلک تا آن سوی ملکوت اعلی می درخشد».^۱

جلوه‌های زندگی آن یگانه هستی، همواره راهنما و راهگشای حق جویان و حقیقت خواهان است. او اسوه آسمانی است و از زندگی مشعشع اش، فروغ هدایت به منهج حقیقت جویان جاری است.

فاطمه سلام الله علیها گوهر تابناک قدسی و گنجینه پنهان آفرینش است. منشأ نور، کهربای جان‌ها و کوثر الهی است. او جلوه جمال خداوندی و تفسیر جلال اوست.

پیر اراکرم می فرماید: «شَقَّ اللَّهُ لَکَ یا فَاطِمَةُ اسْمًا مِنْ أَشْهُانِهِ فَهُوَ «الْفَاطِرُ» وَ أَنْتِ «فَاطِمَةُ»»^۲؛ ای فاطمه! خداوند برای تو اسمی از اسامی خود برگرفته است. خداوند «فاطر» است و نام تو را «فاطمه» گذاشته است.»

فاطمه زهر اسلام الله علیها نمونه کمال یک زن و اوج عروج یک انسان است. طنین فریاد ولایت‌مداری و خطبه فدکیه او، همپای ضربت خندق است و به راستی که آفاق مکارمش بر ملکوتیان و عرشیان نیز ناپیداست. چگونه می‌توان پرتویی از خصال آن خورشید عالم‌تاب را بر جان ولایت‌مداران جاری و با نَمی از یم جلالت آن یگانه مُلک و ملکوت، عطر افشان جان‌ها بود.

زهر اسلام الله علیها در قوس نزول و صعود، محور آسیای وجود است؛ او روح و قلب عالم امکان است، فاطمه سلام الله علیها شکوه فردوس و رضوانیان است. او روح و جان

رسول الله و فروغ کرامت ربّانی است. او لیلۃ القدری است که از سپهر قداست و عظمتش، یازده قرآن ناطق تبلور یافتند و در پرتو خلقتش، راز آفرینش نمایان شد.

پدر در حق او چه نیکو می‌گوید:

«لَوْ كَانَ الْحُسْنُ شَخْصًا لَكَانَ فَاطِمَةَ، بَلْ هِيَ أَعْظَمُ. إِنَّ فَاطِمَةَ ابْنَتِي خَيْرُ أَهْلِ الْأَرْضِ غُنْصُرًا وَ شَرَفًا وَ كَرَمًا»^۳ اگر حُسن (و جمال) الهی در سیمای شخصی مجسم می‌گشت، هر آینه او فاطمه سلام الله علیها می‌شد. بلکه فاطمه سلام الله علیها از آن بزرگ‌تر است. همانا فاطمه دخترم، بهترین اهل زمین از جهت سرشت، شرف و کرامت است.»

خداوند حضرت محمد صلی الله علیه و آله را برای نشان دادن قدرتش در میان پیامبران آفرید و سپس پاره تن و دخترش فاطمه سلام الله علیها را از وجود او آفرید تا نشانه‌ای از قدرت او در آفرینش، از جنس زن باشد، زنی که مشحون از فضایل و مجموعه‌ای از نعم و مواهب الهی است.

ای امام خمینی! امام خمینی رحمه الله علیه درباره‌اش می‌فرماید: تمام ابعادی که برای زن متصور است و برای یک انسان متصور است در حضرت فاطمه زهر اسلام الله علیها جلوه کرده و بوده است. یک زن معمولی نبوده است؛ یک زن روحانی؛ یک زن ملکوتی؛ یک انسان به تمام معنا انسان. تمام نسخه انسانیت؛ تمام حقیقت زن؛ تمام حقیقت انسان. او زن معمولی نیست؛ او موجودی ملکوتی است

۳. عوالم العلوم، عبد الله بن نور الله بحرانی اصفهانی، ج ۱۱، ص ۱۲۷؛ فرائد السمطين، ابراهيم بن محمد جوينی خراسانی، ج ۲، ص ۶۸.

۱. صحیفه نور، روح الله موسوی خمینی، ج ۱۹، ص ۱۲۵.

۲. بحار الانوار، محمد باقر مجلسی، ج ۴۳، ص ۱۵.

اساس دین بر محبت است؛ هَلِ الدِّينُ إِلَّا الْحُبُّ.^۲

محبت او در جهت الفت با خداست
﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾ (بقره، ۱۶۵).

مشى فاطمه سلام الله عليها بر مدار رضایت الهی است. کاری نمی‌کند که خدا آن را دوست نداشته باشد. با منطقی، سنجیده و عقلانی سخن می‌گفت و به حق احتجاج می‌کرد و گرفتار احساس نبود. روزی که از تضييع حقوق خود نگران شد، علی علیه السلام را به حق طلبی فرا خواند، اما زمانی که صدای تکبیر و نام پدر را شنید، شوهرش گفت: به خاطر حفظ این نام و آیین (اسلام) سکوت اختیار کردم؛ در این هنگام فاطمه سلام الله عليها ساکت و تسلیم محض شد و قدرت غلبه عقل بر احساس را به نمایش گذاشت. یا زمانی که برای نفرین ستمکاران بر تربت پدر حاضر شد و سلمان پیغام شوهر را برای خویشتن‌داری به او رسانید، وی سرتا پا تسلیم شد و آرام گرفت.

فاطمه سلام الله عليها گاهی می‌گریست، اما گریه او از روی احساس و عاطفه صرف نبود. او گریان بود زیرا اسلام را در مسیر خطر و انحراف می‌دید و درمی‌یافت که مارهای زخمی جاهلیت دوباره جان گرفته و می‌خواهند به آیین و کیش پیشین رجعت کنند و حاصل زحمات طاقت‌فرسای پدر و شوهر و صحابه ابرار را به یغما ببرند. او می‌گرید، چون اسلام را در مسلخ ذبح می‌بیند. گریه او یک فریاد

که در عالم به صورت انسان ظاهر شده بلکه موجود الهی جبروتی در صورت یک زن ظاهر شده است. تمام هویت‌های کمالی که در انسان متصور است و در زن تصور دارد، تمام در این زن است... زنی که تمام خاصه‌های انبیا در اوست. زنی که اگر مرد بود، نبی بود. زنی که اگر مرد بود به جای رسول الله بود... معنویات، جلوه‌های ملکوتی، جلوه‌های الهی، جلوه‌های جبروتی، جلوه‌های ملکوتی و ناسوتی همه در این موجود مجتمع است. انسانی است به تمام معنا انسان زنی است به تمام معنا زن.^۱

دنای فاطمه سلام الله عليها دنیایی آمیخته از تعقل و احساس و مبینی بر بصیرت است و او به دیگران زندگی هدفمند و با بصیرت را می‌آموزد چنان که که فرزند برومندش امام صادق علیه السلام می‌فرماید:
«الْعَامِلُ عَلَى غَيْرِ بَصِيرَةٍ كَالسَّائِرِ عَلَى غَيْرِ الطَّرِيقِ لَا يَزِيدُهُ سُرْعَةُ السَّيْرِ إِلَّا بَعْدًا؛ کسی که بدون بصیرت عمل کند مانند کسی است که در بیراهه راه می‌رود که هر چه سریع تر حرکت کند از جاده اصلی دورتر می‌شود.»

محبت فاطمه جهت‌دار است و حب و بغض او برای خداست:

«يَحِبُّ فِي اللَّهِ وَيَبْغِضُ فِي اللَّهِ وَيَرْضَى فِي اللَّهِ وَ يَسْخَطُ فِي اللَّهِ»^۳

محبت در وجود او نقش بسته زیرا

۱. جایگاه زن در اندیشه امام خمینی، تحقیق: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ص ۱۸.

۲. کافی، محمد بن یعقوب کلینی، ج ۱، ص ۴۳.

۳. مجموعه ورام، ورام بن ابی فراس، ج ۱، ص ۹۹؛ مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار، علی بن حسن طبرسی، ص ۱۲۳.

۴. بحار الأنوار، محمد باقر مجلسی، ج ۶۶، ص ۲۳۷.

است؛ یک اعتراض است؛ نهضتی است که تیر آن قطرات اشک است. نهضت اشک او بیدارکننده و هشداردهنده است. نهضت اشک او، پرونده‌ای را علیه خصم و ستم می‌گشاید که تا قیام قیامت گشوده خواهد ماند.

مهار علم و حکمت و عقل و حلم در اختیار اوست و در مسیر اعتدال گام برمی‌دارد و بسیار سنجیده عمل می‌کند. او از پدر آموخته:

«حَالِيَ انْفُسِكُم الطَّاعَةَ وَ الَّيْسُوها قِنَاعَ الْمُخَافَةِ وَ اخْلُوا اخِرَتَكُمْ لِانْفُسِكُمْ وَ سَعِيَكُمْ لِمُسْتَقَرِّكُمْ؛ طاعت خدا را بر خود حلول دهید؛ جامه خوف از خدا را بر خود بپوشانید. آخرت خود را برای وجهتان آماده سازید و کوشش‌تان برای محل جاوید و مستقرتان باشد.»

او فانی فی الله، پیوسته به خدا و منقطع از خلق است. اختیار نفسش با خداوند و آفریدگار متعال طبیب اوست و هر چه او می‌خواهد و می‌پسندد را به جان می‌خرد و می‌داند که:

«قَالَ رَسُولُ اللَّهِ يَا عِبَادَ اللَّهِ أَنْتُمْ كَالْمَرْضَى وَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ كَالطَّبِيبِ فَصَلِّحْ الْمَرْضَى فِيمَا يَعْلَمُهُ الطَّبِيبُ وَ يَدَبِّرُهُ بِهِ لَا فِيمَا يَشْتَهِيهِ الْمَرِيضُ وَ يَفْتَرِحُهُ أَلَا فَسَلِّمُوا لِلَّهِ أَمْرَهُ تَكُونُوا مِنَ الْفَائِزِينَ»^۱

رسول خدا فرمود: ای بندگان خدا شما

همانند مریض و خداوند مانند طبیب است پس صلاح مریض در آن چیزی است که طبیب آن را تشخیص می‌دهد و برایش تجویز می‌کند نه آن چیزی که مریض هوس می‌کند و آن را پیشنهاد می‌کند. هان! تسلیم فرمان خدا باشید تا رستگار شوید.»

جهان هستی تجلی‌گاه انوار الهی است. هر چه از علم و حیات و قدرت در آئینه موجودات مشاهده می‌شود، تجلی علم و حیات و قدرت خداوند متعال است و آیه‌هایی هستند که هریک به اندازه سعه وجودی خود نشانگر جمال و جلال الهی اند:

«وَبِأَسْمَائِكَ الَّتِي مَلَأْتَ (أَوْغَلَبْتَ) أَرْكَانَ كُلِّ شَيْءٍ؛^۲ همه موجودات و ذرات هستی غرق در نور وجه الله اند.»

«وَيُبَوِّرُ وَجْهَكَ الَّذِي أَصْنَاءُ لَهُ كُلُّ شَيْءٍ»^۳ ضعیف و تقید ممکنات ناتوان از قابلیت افاضه مستقیم نور الهی است که پرتوی از آن، کوهی عظیم را متلاشی کرد و کلیم الله را مد هوش و حیران خود ساخت:

«فَلَمَّا عَلَى رُبُّهُ الْجَبَلَ جَعَلَهُ دَكَا وَ خَرَّ مُوسَى صَعِقًا» (اعراف، ۱۳)

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «کروبیبن گروهی از شیعیان ما، از مخلوقات نخستین هستند که خداوند آنها را در پشت عرش خود جای داد. اگر نور یکی از ایشان بر اهل زمین تقسیم شود، همه آن‌ها را کفایت می‌کند.» سپس حضرت فرمودند: «آن‌گاه که

۱. طرائف الحکم یا اندرزهای ممتاز، احمد آشتیانی، ص ۲۴۶؛ بحار الانوار، محمد باقر مجلسی، ج ۷۴، ص ۱۸۲.

۲. بحار الانوار، ج ۴، ص ۱۰۷؛ تنبیه الخواطر و نزهة النوادر؛ المعروف بمجموعه ورام، ابی الحسین ورام بن ابی فراس المالکی الاثیری، ج ۲، ص ۱۱۷.

۳. بخشی از دعای کمیل.
۴. همان.

موسی علیه السلام خواسته خود را از پروردگارش درخواست کرد، خداوند به یکی از کروبیان امر فرمود و او بر کوه جلوه کرد و آن را متلاشی کرد.^۱

«سید حیدر آملی» هم می نویسد: مباشرت مستقیم حق تعالی در امراض ظاهر ساختن خلایق و امضای امور و تدبیر آنها بدون واسطه هیچ موجودی، بسیار بعید به نظر می رسد؛ به خاطر دوری مناسبت بین عزت موجود قدیم (خداوند متعال) و ذلت حدث (ممکنات). به این خاطر خدای حکیم حکم فرمود که ناییبی از سوی او در امر ولایت تصرف بخلفه او باشد.^۲

و چه زیباترین خفته «فصل کاشانی» که: «بالجمله حق سبحانه و تعالی در آینه دل انسان کامل که خلیفه اوست تجلی می کند و عکس انوار تجلیات، از آینه دل او بر عالم فایض می گردد و به وصول آن فایض باقی می ماند و تا زمانی که این کامل در عالم باقی است، استمداد می کند از حق تجلیات ذاتیه و رحمت رحمانیه و رحیمیه به واسطه اسماء و صفاتی که این موجودات مظاهر و محل استوار آنهاست. پس بدین استمداد و فیضان تجلیات محفوظ می ماند مادامی که این انسان کامل در وی است؛ «فَهُوَ الْبَرَزُخُ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ وَالْحَاجِزُ بَيْنَ الْعَالَمَيْنِ».

خداوند با این کلام خود: «مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ * بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ» (الرحمن،

۱. مستطرفات السرائر، محمد بن ادریس حلی، ص ۵۶۹؛ بصائر الدرجات، محمد بن حسن صفار، ص ۶۹.

۲. تفسیر المحيط الاعظم والبحر الخضم، سید حیدر آملی، ج ۳، ص ۲۵.

۲۰ و ۱۹) به این امر اشاره نموده است. این واسطه ها، مظهر تام اسماء و صفات الهی اند و به اراده او، انوار و تجلیات ربوبی از مجرای فیض آنها بر سایر مخلوقات و ممکنات می تابد. آن ها همان امکان اشرفی هستند که واسطه میان واجب و ممکن می باشند. آنان وجود تابناک چهارده نور عصمت هستند. روایاتی است که اولین آفریده خدا و صادر نخستین را نور رسول الله و سپس اهل بیت ذکر می کند. از «جابر بن عبدالله انصاری» روایت شده است که رسول خدا فرمودند:

«أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ نُورِي ائْتَدَعَهُ مِنْ نُورِهِ وَ اِشْتَقَّ مِنْ جَلَالِ عَظَمَتِهِ»^۳ اولین چیزی که خدا آفرید نور من بود که آن را از نور خود به وجود آورد و از جلال عظمت خویش شکافت.

و از امام صادق علیه السلام به نقل از امام حسن مجتبی علیه السلام آمده است که: از جدم رسول خدا شنیدم که می فرمود: من از نور خدای عز و جل آفریده شدم و اهل بیتم از نور من آفریده شدند و دوست دارانشان از نور آنها خلق شدند. سایر مخلوقات نیز در آتش اند.

«عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَايِهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ قَالَ سَمِعْتُ جَدِّي رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ خُلِقْتُ مِنْ نُورِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ خَلَى أَهْلَ بَيْتِهِ مِنْ نُورِي وَ خَلَقَ حُجَّتَهُمْ مِنْ نُورِهِمْ وَ سَائِرَ الْخَلْقِ فِي النَّارِ»^۴ و در برخی دیگر از روایات آمده: خداوند اولین موجودی را که آفرید،

۳. عوالی اللئالی، ابن ابی جمهور حسانی، ج ۴، ص ۹۹؛ بحار الانوار، محمد باقر مجلسی، ج ۱۵، ص ۲۴.

۴. امالی، شیخ طوسی، ص ۶۵۴؛ بحار الانوار، ج ۱۵، ص ۲۰.

نور بود؛ آن را به دو نیم کرد؛ نیمی از آن نور رسول خدا و نیم دیگر نور امیرالمؤمنین گردید.^۱

و همچنین آمده است: خداوند متعال نور حضرت زهرا سلام الله علیها را از همین نور آفرید و سپس از نور امیرالمؤمنین و حضرت فاطمه علیهما السلام، نور امام حسن و امام حسین علیهما السلام را آفرید.^۲

برای هریک از انوار درخشان اهل بیت مراتبی کلیه و مراتبی جزئی است. هر کدام از انبیا و رتبی از مرتبه کلیه محمدیه صلی الله علیه و آله هستند و اوصیای ایشان، هر کدام صورتی از مراتب کلیه علییه می باشند و سایر خلایق از رعیت نیز صورت های مراتب جزئی حقیقت محمدیه می باشند پس انبیاء و اوصیاء و رعیت همگی مظاهر حقیقت محمدیه الهیه هستند که همه مراتب این حقیقت یعنی نبوت و ولایت در حضور آن ها، مکنون گردیده است.^۳

چنانچه روایت شده که رسول خدا به امیرالمؤمنین فرمودند:

«أَنْتَ مِنِّي وَأَنَا مِنْكَ»^۴ تو از منی و من از توام.

و به حضرت فاطمه سلام الله علیها فرمود:

«فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي فَنَنْ أَعْصِبَهَا أَغْصَبَنِي»^۵

فاطمه پاره ای از من است. پس هر کس او

را به خشم آورد مرا به خشم آورده است.» و در روایت دیگر آمده که رسول خدا امام حسن مجتبی علیه السلام را در دامان خود گذاشته و می فرمود: «هَذَا مِنِّي» این از من است.

همچنین فرمود:

«حُسَيْنٌ مِنِّي وَأَنَا مِنْ حُسَيْنٍ أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ حُسَيْنًا»^۶ حسین از من است و من از حسینم، هر کس حسین را دوست بدارد خدا او را دوست می دارد.

بنابراین انوار حضرات معصومین که خود آفریده خداوند و واسطه آفرینش جهان و تجلی نور وجود در همه عوالمند، و اگر دیده حقیقت بین باشد؛ انوار الهی مشعشع در وجود اهل بیت را خواهد دید.

امام باقر علیه السلام فرمود:

«نَحْنُ حُجَّةُ اللَّهِ وَنَحْنُ بَابُ اللَّهِ وَنَحْنُ لِسَانُ اللَّهِ وَنَحْنُ وَجْهُ اللَّهِ وَنَحْنُ عَيْنُ اللَّهِ فِي خَلْقِهِ وَنَحْنُ أَمْرُ اللَّهِ فِي عِبَادِهِ»^۷ ما حجت خدا، در خدا، زبان خدا، وجه خدا، چشم خدا در خلقش و والیان او در بندگان هستیم. و حضرت صادق علیه السلام فرمود:

«وَنَحْنُ وَجْهُ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى» (فَإَيْنَمَا تَوَلَّوْا فَمَنْ وَجْهُ اللَّهِ) «پس ما وجه خدا هستیم، خدای تعالی فرمود: به هر طرف رو کنید، پس آنجا وجه خداست.»

۱. ارشاد القلوب، ابو محمد حسن بن محمد دیلمی، ج ۲، ص ۴۰۴.
 ۲. اسرار فاطمیه، حمید سبحانی، ص ۲۱.
 ۳. الشُّمُوسُ الطَّالِعَةُ، سید حسین همدانی درودآبادی، صص ۳۹۵ و ۳۹۶.
 ۴. العمدة، ابن بطریق یحیی بن حسن حلی، ص ۲۰۱؛ بحار الانوار، محمد باقر مجلسی، ج ۲۲، ص ۱۴۸.
 ۵. بحار الانوار، ج ۲۹، ص ۳۳۶؛ الإصابه فی تمییز الصحابه، ابن حجر عسقلانی، ج ۴، ص ۳۷۸؛ حلیه الاولیاء و طبقات الاصفیاء، ابونعیم احمد بن عبدالله اصفهانی، ج ۲، ص ۴۱.
 ۶. فضائل الخمسه من الصحاح الستة، سید مرتضی حسینی فیروزآبادی، ج ۳، ص ۳۲۱.
 ۷. مقتل الخواریزمی، ابوالمؤید الموفق بن احمد المکی، ص ۲۱۳؛ بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۲۶۱.
 ۸. کافی، ابوجعفر کلینی، ج ۱، ص ۱۴۵؛ بصائر الدرجات، محمد بن حسن صفار، ص ۶۱.
 ۹. تأویل الآیات الظاهره، سید شرف الدین علی حسینی استرآبادی نجفی، ص ۲۱.

و در زیارت ماه رجب که از ناحیه مقدسه ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف وارد شده، آمده است:

«فَبِهِمْ مَلَأَتْ سَمَاءُكَ وَأَرْضُكَ حَتَّى ظَهَرَ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ؛ آسمان و زمین خود را با آنها پر کردی، تا اینکه آشکار شد که جز تو معبودی نیست.»

و حافظ چه زیبا سرود:

ای آفتاب آینه دار جمال تو

مُشک سیاه مجمره گردان خال تو

این نقطه سیاه که آمد مدار نور

عکس است در حدیقه بینش ز خال تو

بنابراین حضرت فاطمه سلام الله علیها واسطه

آفرینش آسمان و زمین است و نور وجودی

که خداوند متعال افاضه می فرماید، از

مجرای فیض آن حضرت بر آسمان ها و زمین

می تابد.

«جابر» از حضرت امام صادق علیه السلام روایت

می کنند که: چرا فاطمه زهرا سلام الله علیها زهراء

نامیده شد؟ فرمودند: زیرا خداوند عزوجل او

را از نور عظمت خود آفرید. هنگامی که نور

او درخشید، آسمان ها و زمین از نور روشن

گردیدند و چشمان ملائکه از شدت آن بسته

شد و در برابر خداوند به سجده افتادند.

عرضه داشتند: ای معبود و آقای ما! این نور

چه بود؟ خداوند به آنان وحی فرمود: این نور

از نور من بود که در آسمان خود جای داده و

آن را از عظمت خود آفریدم.^۲

رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله در روایتی زیبا می فرماید:

«خُلِقَ النَّاسُ مِنْ أَشْجَارٍ شَتَّى وَ خُلِقْتُ

أَنَا وَعَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ مِنْ شَجَرَةٍ وَاحِدَةٍ فَمَا

قَوْلُكُمْ فِي شَجَرَةٍ أَنَا أَصْلُهَا وَ فَاطِمَةُ فَرْعُهَا وَ

عَلَى لِقَاحِهَا وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ ثَمَارُهَا وَ شِيعَتُنَا

أَوْرَاقُهَا فَسَنُ تَعَلَّقُ بِغَضَنِ مِنْ أَعْصَانِهَا سَاقَهُ

إِلَى الْجَنَّةِ وَ مَنْ تَرَكَهَا هَوَى فِي النَّارِ»^۳

انسان ها از درختان گوناگون آفریده

شده اند. من و علی بن ابی طالب علیه السلام

از یک درخت آفریده شده ایم. حال درباره

درختی که من ریشه آن، فاطمه سلام الله علیها

شاخه، علی علیه السلام بارورکننده آن، حسن و

حسین علیهما السلام میوه ها و شیعیان برگ های

آن هستند. چه نظر دارید؟ هر کسی به

شاخه ای از این درخت بیاویزد او را به

بهشت می برد و هر که شاخه را رها سازد به

آتش دوزخ درافتد.»

فاطمه سلام الله علیها محبوبه خدا و رسولش و

امین ولی الله الاعظم و انوار هدایت است

که هست و نیست گیتی به یمن وجود

آنان است. فاطمه سلام الله علیها همان است که

رسول گرامی اسلام می فرماید: «ابْنَتِي فَاطِمَةُ

خَوْرَاءُ أَدَمِيَّةٌ؛ دخترم فاطمه خوریه ای است

در چهره آدمیان».^۴

با این وصف، اگر بگوییم روحانه پامبر،

محبوب ترین چهره و دوست داشتنی ترین

و پرجاذبه ترین پیشوای رشد و تعالی است

۳. بشاره المصطفى لشعبة المروزي، عماد الدين أبي جعفر

محمد بن أبي القاسم طبري أملي، ص ۴۱؛ مستدرک الوسائل،

میرزا حسین نوری طبرسی، ج ۳، ص ۱۶۰.

۴. اسعاف الراغبين، محمد صبان، ص ۱۷۳؛ زندگانی حضرت

زهرا سلام الله علیها (ترجمه جلد ۴۳ بحار الانوار)، محمد باقر مجلسی،

ترجمه محمد روحانی، ص ۱۳۶.

۱. اقبال الاعمال، رضی الدین ابوالقاسم علی بن موسی بن

جعفر بن طاووس، ص ۶۴۶؛ المصباح، ابراهیم بن علی عاملی

کفعمی، ص ۵۲۹؛ البلد الامین الدرع الحصین، ابراهیم بن

علی کفعمی، ص ۱۷۹.

۲. علل الشرايع، شیخ صدوق، ج ۱، ص ۱۷۹؛ كشف الغمه،

علی بن ابی الفتح الأربلی، ج ۱، ص ۴۶۴.

سخنی سزا و شایسته است. او سمبل راستین والایی، ارزش، معنویت، ژرفاندیشی، خردگرایی، عدالت طلبی، آزادگی و وارستگی است. او قافله دل‌ها و جان‌های شیفته و شیدای حق و فضیلت و کمال و کرامت و عزت و شرافت را در گرو مهر و عشق خود داشته و قلب‌های بی‌شماری را تسخیر نموده و بسیاری را به راه نجات و رستگاری هممون گردانیده است. راز محبوبیت فاطمه زهرا سلام الله علیها بیشتر در سیره و سبک خردمندانه و بشردوستانه و عدالت‌خواهانه اوست. شخصیتش دارای ابعاد گوناگون است. برخی او را بانوی کرامت و اعجاز می‌نامند، گروهی دیگر کدبانوی خانه و هسته‌ای مهرگوار به عنوان والاترین مادر گیتی می‌شناسند. او سرشار از خردمندی و خردورزی، ادب و عاطفه، پاکی و صفا، معنویت و فضیلت، کمال و جمال، خداجویی و خداپرستی، ایمان و پروا، توحید و توکل، شهامت و دلیری، عفاف و درستی، دانش و آگاهی، ژرف‌نگری و تواندیشی، شهادت طلبی و مسئولیت‌پذیری، زیندگی و برازندگی، حق‌شناسی و انصاف، عدالت‌خواهی و دادگری، حق‌طلبی و ستم‌ستیزی و آزادگی و آزادمنشی و در یک کلام راز و رمز خلقت و معمای انسانیت است.

خانه او فرودگاه فرشتگان بود و آنان برای دیدار او سر از پا نمی‌شناختند و افتخار خدمت به آن دُرْدانه آفرینش را با هیچ چیز برابر نمی‌دانستند. برای ما نیز، پیروی از بانوی بانوان در سیره و رفتار و گوش جان سپردن به سخنان دُرربارش مایه افتخار بسیار است.

بی‌تردید فاطمه زهرا سلام الله علیها مقامش بالاتر از آن است که سندهای تاریخی بتوانند تمام ابعاد شخصیت او را نمایان سازند و برتر از آن است که زندگی‌نامه‌ها قادر به معرفی کامل او باشند. در توصیف شخصیت حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها همین بس که وی دختر محمد صلی الله علیه و آله و همسر علی علیه السلام و مام امام حسن و امام حسین علیهما السلام و بزرگ بانوی زنان جهان است. او مادر بانوان ارزشمندی چون زینب و ام کلثوم علیهما السلام است.

حضرت فاطمه سلام الله علیها درس آموز مکتب حضرت محمد صلی الله علیه و آله و اسلام ناب است که با آموزه‌ها و سخنان خود ارمغان بزرگی به جامعه بشری هدیه کرد و با عمر کوتاه غمناک خود، حقایقی ناب و بی‌مانند را در رفتار و گفتار به یادگار گذاشت.

همه افراد به ویژه زنان و دختران جامعه ما زندگی حضرت فاطمه سلام الله علیها را ملاک و معیار زندگی خویش قرار می‌دهند؛ از آن جمله است زنان بی‌مانندی چون حضرت زینب سلام الله علیها با آن حماسه اعجاب‌انگیزی که در انقلاب عاشورا پدید آورد یا حضرت معصومه سلام الله علیها بانوی جوانی که در بزرگی او همین بس که امام صادق علیه السلام سال‌ها پیش از تولدش فرمود:

شهر قم حرم ماست. در آن زن از فرزندان من به خاک سپرده می‌شود به نام فاطمه. هر کس او را زیارت کند، بهشت بر او واجب می‌شود.^۱ یا بانوی بزرگوار دیگری چون سیده

۱. بحار الانوار، محمد باقر مجلسی، ج ۶۰، ص ۲۱۶.

نفیسه که از نوادگان امام حسن علیه السلام است و در دانش و فضل و پارسایی بی مانند بود. او به تدریس و آموزش اشتغال داشت و چهره های معروفی از او، دانش دین و حدیث می آموختند. امام شافعی (پیشوای مذهب شافعی) از جمله شاگردان این بانوست.

شافعی همواره از سیده نفیسه استفاده های علمی و معنوی می برد و هنگامی که برای تدریس به مسجد فسطاط می رفت در سر راهش به منزل سیده نفیسه می رفت و از او حدیث می آموخت؛ سیده در پشت پرده قرار می گرفت و برای شافعی حدیث می خواند؛ هرگاه شافعی مریض می شد از نفیسه درخواست دعا می کرد. این بانوان بزرگ و صدها زنان دیگر که درس آموخته مکتب فاطمی هستند و خون خورشید درخشیدند، اسوه های بی همتا هستند.

فضل زهرا را بشرکی می توان احصا کند

قطره را قدرت نباشد وصف از دریا کند
در ادامه، سخن از فاطمه سلام الله علیها و سخن از نقطه پرگار خلقت و مرکز ثقل آفرینش است؛ دریایی که کسی را یارای دریافت عمق و عجایب آن نیست.

عالم نبود و بود هیاهوی فاطمه

آدم نبود و بود مه روی فاطمه^۱
کسی بسان او به بلندای بی همانند
ولایت علوی دست نیافت و چون او مرزبانی
نکرد. او می دانست علی علیه السلام جان جهان

۱. گوهر خاندان امامت یا زندگانی سیده نفیسه، عزیز الله عطاردی، ص ۱۱.

۲. علی توکلی بینا.

است و روح آفرینش؛ علی علیه السلام رمز خلقت است و رمز طریقت؛ علی علیه السلام مظهر و مظهر خوبی ها، مهربانی ها، سعادت ها و کمالات است؛ او کوشید تا از این یگانه آفرینش، آتشی سوزان در قلب ها نشاند و با تمام توان در پاسداری از حریم ولایت به میدان آمد تا آنجا که غنچه نوشکفته خود را نیز قربانی نمود.

فاطمه ما را هدایت می کند

رهبری سوی ولایت می کند
آری! خط ولایت و مکتب غدیر، زندگی بخش و نجات آفرین است و به عنوان راه هدایت انسان هاست. به راستی اگر فاطمه زهرا سلام الله علیها این کعبه نور و قبله مهربانی، به جهان هستی قدم نمی گذاشت و در همان عرش برین و در نشئه انوار و ارواح پاک باقی می ماند، جهان بشریت دچار چه حرمان و خسروانی می شد!

فاطمه مشکوه و چراغدان هستی است
که نور الهی از او متجلی است.

هست طفل هستی او، هست خویش را

سینه به سینه طره گیسوی فاطمه^۳
فاطمه سلام الله علیها نشانگر راستی و درستی مطلق است و گردش معرفتی همه اعصار و امصار بر محور او است.

از سفارشات وحی است که
«وَمَنْ يَطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا» (نساء، ۶۹)؛ «و
هر آن کس که از خدا و رسولش اطاعت و

۳. علی توکلی بینا.

فرمانبرداری نماید، پس همنشین کسانی خواهد شد از پیامبران و راست‌پیشه‌گان، شهیدان، درست‌کرداران که خداوند به آنها نعمت عنایت داشته و اینان چه نیکو دوستانی هستند.»

اینک در کنار دریای فضایل فاطمی، به تماشای سیمای تابناک «ام‌الائم» می‌نشینیم؛ به این امید که انوار زهره زهرا (علیها السلام) بر قلب‌های تیره و دردمندان ببارد و به آن جلا و روشنایی بخشد و آن حضرت را الگوی زندگیمان قرار دهیم. همان‌گونه که قرآن کریم ثقل اصغر و سیمای عترت که زهرا (علیها السلام) زمره آنان است را نمایان ساخته و تأسی از این ثقل در کنار ثقل اکبر (قرآن کریم) را وسیله دستیابی به قله کمال دانسته است. احساس الگوخواهی فطری و درونی از یک سو و مشاهده سیر تکاملی به کمال رسیدگان از سوی دیگر، انسان را وادار می‌دارد تا آنان را الگوی خویش قرار دهد و تلاشی آگاهانه و هدف‌دار برای ایجاد هماهنگی و انسجام رفتاری با الگوهای خویش در پیش گیرد. آگاهی از این آموزه‌های نورانی، کلید گشایش راه‌های آسمانی است. پیش از هر چیز باید فاطمه (علیها السلام) را شناخت و به نیمی از یم شخصیت والای او آگاه شد؛ به راستی او کیست؟

یا فاطمه ای منشأ خیر و برکات

مهر تو بود قبولی صوم و صلات

فرمود نبی، خدا گناهش بخشد

هر کس که برای تو فرستد صلوات

در ادامه، سیره رفتاری و گفتاری ایشان را در دو بخش منظومه رفتار و مجموعه گفتار، از نظر می‌گذرانیم تا بهتر و بیشتر بدانیم که چگونه فاطمه (علیها السلام) بر قله رفیع عفت و صداقت جای دارد و بر چکاد استوار عصمت و پاکی قرار گرفته است. تا زبان به تحسین این فرا فرشته آفرینش گشاییم و با ذره ذره وجود خود بگوییم که درود و سلام خدا، فرشتگان و رسولان بر ملیکه ایمان و محراب مهرورزی، باد:

«اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ نَبِيِّكَ وَ زَوْجَةِ وَلِيِّكَ وَ أُمِّ السَّبْطَيْنِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ سَيِّدِي سَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ»^۱

۱. کامل الزیارات، أبو القاسم جعفر بن محمد بن جعفر بن موسی بن قولویه، ص ۳۱۰.

حضرت زهرا سلام الله عليها از نگاه سلاله مدیقه طاهره ،

رهبر فرزانه انقلاب حضرت آیت الله العظمی سید

علی حسینی خامنه ای مدظله العالی ۶۲

۱. ستاره ای برای پیدا کردن راه هدایت ۶۲

۲. پیروی عملی از فاطمه زهرا سلام الله عليها ۶۳

۳. دوری از تشریفات و تجملات ۶۳

۴. بشريت يك جا مرهون فاطمه زهرا سلام الله عليها

..... ۶۳

۵. معنای ناگشوده ذهن بشر ۶۴

۶. در میدان امتحان ۶۴

۷. چشمه برکات ۶۴

۸. سرور همه زنان عالم ۶۵

۹. مکانت فاطمه سلام الله عليها ۶۵

حضرت زهرا سلام الله عليها از منظر حضرت آیت الله العظمی

وحید خراسانی مدظله العالی ۷۱

۱. اقامه عزای فاطمه سلام الله عليها ۷۱

۲. سرود آیت الله وحید خراسانی ۷۵

منزلت حضرت زهرا سلام الله عليها نزد اهل سنت از نگاه

حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی مدظله العالی

..... ۷۷

۱. برترین بانوی جهان ۷۷

۲. بانوی بهشتی ۷۷

۳. محبوبترین افراد نزد پیامبر ۷۸

۴. مقام قرب فاطمه سلام الله عليها در پیشگاه خدا ۷۸

۵. زهد فاطمه سلام الله عليها ۷۸

۶. مقام علمی فاطمه سلام الله عليها ۷۹

۷. کرامات فاطمه زهرا سلام الله عليها ۷۹

سپیده ۱۳

اهداء ۱۵

شناسنامه حضرت زهرا سلام الله عليها ۱۷

نیاجه ناسر ۱۹

راهنما چشم انداز و آشنایی با اهداف فرهنگنامه

فاطمی ۲۱

ارتباط دوسویه رابطه تمدنی بین دانشنامه فاطمی

و فرهنگنامه فاطمی ۲۷

افق گشایی از ظرفیت ها و ظرفیت های فرهنگنامه فاطمی

..... ۳۳

مقدمه مؤلف ۴۱

تیمن و تبرک ۵۵

ابعاد شخصیتی حضرت زهرا سلام الله عليها در اندیشه

امام خمینی رحمه الله عليه ۵۵

۱. محدثه ۵۶

۲. مایه افتخار ۵۶

۳. تجلی کمال انسان ۵۶

۴. مقامات معنوی حضرت زهرا سلام الله عليها ۵۷

۵. پرورش یافتگان مکتب زهرا سلام الله عليها ۵۸

۶. الگوی زندگی ۵۹

۷. ناتوانی از درک و ترسیم شخصیت فاطمه زهرا

..... ۶۰

۸. ساده زیستی فاطمه سلام الله عليها ۶۰

۹. خطبه های فاطمه سلام الله عليها ۶۰

۱۰. دشمن ستیزی فرزندان معنوی فاطمه سلام الله عليها ۶۱

جمع بندی ۶۱

۸. نخستین وارد شونده به بهشت ۸۰
۹. نام‌های پرمعناى فاطمه سلام الله عليها ۸۰
۱۰. هديه پيامبر به فاطمه سلام الله عليها ۸۰

مقام فاطمه سلام الله عليها و پاسداشت فاطميه از نگاه

- حضرت آيت العظمى صافي گلپايگانی مدظله العالی ۸۱
- مقام و فضایل فاطمه سلام الله عليها ۸۲
۱. خطبه اعجازآور ۸۳

فاطمه سلام الله عليها از منظر حضرت آيت الله العظمى شبيري

- زنجانی مدظله العالی ۸۳

فاطمه سلام الله عليها از منظر حضرت آيت الله العظمى نوري

- همدانی مدظله العالی ۸۵

وظیفه ما در ایام شهادت امن بانوی عظیم الشان

- ۸۵

روایت خواندنی از توجه و تأثیر ویژه مرحوم آيت الله

- العظمى تبریزی در ایام فاطميه ۸۶

حقیقت فاطمه زهرا سلام الله عليها در نگاه حضرت آيت الله

- العظمى جوادی آملی مدظله العالی ۸۶

۱. اهمیت خطبه فدکيه ۸۷

۲. حضرت فاطمه سلام الله عليها، باطن ليلة القدر... ۸۷

۳. اسوه عام و خاص ۸۸

۴. فاطمه سلام الله عليها و کثرت گرایی سیاسی و اجتماعی ۸۸

- ۸۹

۵. معنی الگو بودن ۸۹

۶. ابدی بودن حقیقت ولایت حضرت زهرا سلام الله عليها ۸۹

- همچون قرآن ۹۰

مکانت فاطمه سلام الله عليها از منظر حضرت آيت الله العظمى

- سبحانی تبریزی مدظله العالی ۹۱

۱. «محدث» در اسلام ۹۳

۲. «محدثه» بودن فاطمه سلام الله عليها ۹۳

حضرت زهرا سلام الله عليها از دیدگاه حضرت آيت الله العظمى

- علوی گرگانی مدظله العالی ۹۴

زهراى مرضيه سلام الله عليها از نگاه حضرت آيت الله العظمى

- موسوی اردبیلی رحمه الله عليه ۹۸

مقام و منزلت حضرت زهرا سلام الله عليها از دیدگاه حضرت

- آيت الله العظمى مظاهری اصفهانی مدظله العالی ۱۰۱

۱. ام ابیها از نگاه آيت الله مظاهری ۱۰۲

۲. فاطمه سلام الله عليها، علت غایی آفرینش ۱۰۲

۳. شخصیت پيامبر مرهون حضرت زهرا سلام الله عليها ۱۰۳

- ۱۰۳

۴. فدک، حق و میراث حضرت زهرا سلام الله عليها ۱۰۴

۵. احترام ویژه به حضرت زهرا سلام الله عليها ۱۰۵

۶. معنای حیثیت حضرت زهرا سلام الله عليها ۱۰۵

۷. شخصیت معنوی و اخروی حضرت زهرا ۱۰۶

۸. تمسک به حضرت زهرا سلام الله عليها، عامل رستگاری ۱۰۶

- در آخرت ۱۰۶

۹. حجاب و عفاف ۱۰۷

۱۰. عبادت فاطمه ۱۰۷

۱۱. ساده پستی و دیگرگرایی ۱۰۷

۱۲. ارکان ایمان و تشیع ۱۰۸

۱۳. برخی از مظاهر عدم تناسب جامعه کنونی با سیره ۱۰۸

- حضرت زهرا سلام الله عليها ۱۰۸

حضرت فاطمه زهرا سلام الله عليها در نگاه حضرت آيت الله

- علامه حسن زاده آملی حفظه الله تعالى ۱۰۹

- عصمت فاطمه سلام الله عليها در نگاه علامه ۱۰۹

حضرت زهرا سلام الله عليها از منظر حضرت آيت الله علامه

- مصباح یزدی حفظه الله تعالى ۱۱۱

۱. ابعاد شخصیتی فاطمه زهرا سلام الله عليها ۱۱۱

۲. خطبه فدکيه از منظر آيت الله مصباح ۱۱۳

مداخل دوم: سیما، صفات و شخصیت

(نام‌ها، لقب‌ها، کنیه‌ها)

اسمای حسناى زهرا سلام الله عليها	۱۵۷
اسوهٔ مسلمات	۱۵۷
اعجاز رسول الله	۱۵۸
القاب نیکو	۱۶۱
ام اییها	۱۸۰
ام الائمه	۱۸۳
امانت خدا	۱۸۶
آیینۀ پدر	۱۸۶
بالا تراز عقول بشر	۱۸۹
بتول بودن زهرا سلام الله عليها	۱۹۱
تصویر حضرت زهرا سلام الله عليها در بهشت	۱۹۳
تقیّه و تقی	۱۹۴
جداناپذیری قرآن و فاطمه سلام الله عليها	۱۹۴
حقیقت کوثر	۱۹۶
خلقت فاطمه سلام الله عليها و عوالم شش گانه	۱۹۷
رابطه انسان کامل و قرآن	۱۹۸
رفتار پیامبر با زهرا سلام الله عليها	۱۹۹
۱. کوتاه ترین زمان دوری	۲۰۰
۲. بوسه و احترام	۲۰۰
۳. سلام پیامی	۲۰۰
۴. دلسوری بر فاطمه سلام الله عليها	۲۰۰
رکن علی علیه السلام	۲۰۱
زکیه و زکی	۲۰۲
زهرا سلام الله عليها عالی ترین مدل انسانیت	۲۰۲
ژرفای شخصیت فاطمه سلام الله عليها	۲۰۳
سید الخلق و سیده النساء	۲۰۳
شبهات مادر و فرزند	۲۰۴
شبهات های کُملین	۲۰۵

۳. شاهکار دختر رسول خدا	۱۱۳
۴. تدبیر بی نظیر	۱۱۴
۵. قیام فاطمه سلام الله عليها و سکوت علی علیه السلام	۱۱۵
۶. وصیت سیاسی	۱۱۶
مرتبت حضرت زهرا سلام الله عليها در اندیشه شهید مطهری	
رحمة الله عليه	۱۱۶
۱. تکریم فاطمه سلام الله عليها در قرآن	۱۱۶
۲. مقام حضرت زهرا سلام الله عليها	۱۱۷
۳. زهرا مصداق آیه تطهیر	۱۱۷
۴. مقام کشف و شهود فاطمه سلام الله عليها	۱۱۸
۵. زهرا سلام الله عليها عالی ترین مدل انسانیت	۱۱۸
۶. حقیقت کوثر	۱۱۸
۷. ویژگی های خطبه حضرت زهرا سلام الله عليها	۱۲۰
۸. وارستگی حضرت زهرا سلام الله عليها	۱۲۰
۹. زهرای مرضیه افضل بانوان عالم	۱۲۱
۱۰. عمل فاطمه سلام الله عليها	۱۲۲

بخش اول: منظومه زندگی، رفتار و سیره فاطمی

- درآمد
- گلچینی از سیره و رفتار فاطمی سلام الله عليها

مداخل یک: تولد و حیات زمینی

اعمال روز تولد	۱۳۵
تاریخ ولادت حضرت زهرا سلام الله عليها	۱۳۵
توحیدگرایی در هنگام تولد	۱۳۹
ثمرۀ عبادت	۱۴۰
زادگاه فاطمه سلام الله عليها	۱۴۳
طول عمر حضرت زهرا سلام الله عليها	۱۴۴
مقدمات ولادت	۱۴۶
منشأ حیات و زمان ولادت فاطمه سلام الله عليها	۱۴۸

۲۰۶	شرافت فاطمه سلام الله عليها
۲۰۶	۱. حضرت فاطمه سلام الله عليها مادر امامان
۲۰۶	۲. خانه فاطمه سلام الله عليها
۲۰۷	۳. فاطمه سلام الله عليها و سجود پیامبر
۲۰۷	۴. فاطمه زهرا سلام الله عليها و اندوه پیامبر اکرم
۲۰۷	۵. دوستی فاطمه سلام الله عليها
۲۰۷	۶. فاطمه سلام الله عليها و نوازش یتیم
۲۰۸	۷. حجاب حضرت زهرا سلام الله عليها
۲۰۸	شرف و عزت فاطمه سلام الله عليها
۲۰۹	شمایل و رفتار فاطمه سلام الله عليها
۲۱۰	شهامت و حرایت
۲۱۰	صفتها و صفاتی
	صفات اکتسابی و غیر اکتسابی فاطمه سلام الله عليها
۲۱۱	
۲۱۳	صورت و سیرت فاطمه سلام الله عليها
۲۱۴	طاهره و طاهر
۲۱۵	طیبه و طیب
۲۱۵	عایشه، روایتگر محاسن فاطمه سلام الله عليها
۲۱۶	علت انتخاب نام فاطمه سلام الله عليها
۲۲۱	علما و فاطمه سلام الله عليها
۲۲۴	فاطرو فاطمه سلام الله عليها
۲۲۵	قلب و روح پدر
۲۲۶	کُتبه های فاطمه سلام الله عليها
۲۲۷	مبارکه و مبارک
۲۲۸	متفکران مسیحی و مقام فاطمه سلام الله عليها
۲۲۹	محدثه بودن فاطمه سلام الله عليها
۲۳۵	مراتب وجودی فاطمه سلام الله عليها
۲۳۶	مرتبت فاطمه سلام الله عليها در اشعار اهل سنت
۲۳۹	مرضی الهی
۲۴۲	مسائحه

۲۴۳	معروف آسمانیان
۲۴۴	معنای نام های دیگر زهرا سلام الله عليها
۲۴۹	مقارنه قرآن و فاطمه سلام الله عليها
	الف) همتایی قرآن و فاطمه سلام الله عليها بر اساس آیه
۲۴۹	تطهیر
	ب) کفویت وجود فاطمه سلام الله عليها با امام علی علیه السلام
۲۵۰	
۲۵۰	ج) وجود آسمانی قرآن و فاطمه سلام الله عليها
۲۵۱	د) همتایی در مراتب وجود
۲۵۱	ه) همتایی در جاودانگی
۲۵۱	و) قرآن و مصحف فاطمه سلام الله عليها
۲۵۲	ز) معیت زهرا سلام الله عليها و قرآن در عالم دنیا
۲۵۲	مکانت فاطمه سلام الله عليها نزد پدر
۲۵۳	منصوره
۲۵۵	مؤمنه و مصلحه
۲۵۶	نام آسمانی و زمینی
۲۵۷	نسب والا
	نشانه های حضرت زهرا سلام الله عليها در مکاشفات یوحنا
۲۵۸	
۲۶۲	ولایی و ولایت فاطمه سلام الله عليها
۲۶۳	ولایت حکوینی فاطمه سلام الله عليها

فاطمه سلام الله عليها در آیات

۲۶۵	اسوه صداقت
۲۶۶	اصحاب اعراف
۲۶۶	امان از عذاب
۲۶۷	امانت مردم
۲۶۸	امت هادی
۲۶۹	امین اسرار

۳۱۵.....	راهنما و مقتدا	۲۷۱.....	اهل بیت پیامبر
۳۱۸.....	رشتهٔ قرب الهی	۲۷۱.....	اهل ذکر
۳۱۸.....	رمز کمال	۲۷۳.....	ایثار فاطمه سلام الله علیها
۳۲۱.....	سحرخیزی فاطمه سلام الله علیها	۲۷۳.....	آرامش دهندهٔ قلب‌ها
۳۲۲.....	سزای اذیت و آزار فاطمه سلام الله علیها	۲۷۴.....	آیهٔ الکبری
۳۲۴.....	سوگند به فاطمه سلام الله علیها	۲۷۵.....	آیهٔ اعطا
۳۲۵.....	سیدهٔ النساء در کتب آسمانی	۲۷۵.....	آیهٔ قریبی
۳۲۶.....	شاخهٔ شجرهٔ طیبه	۲۸۲.....	باطن برخی از آیات الهی
۳۲۷.....	شاخهٔ طوبی	۲۸۳.....	بی‌گنیده‌های خدا
۳۲۸.....	شخصیت قرآنی فاطمه سلام الله علیها	۲۹۰.....	بشارت به کوثر
۳۳۰.....	شکیبایی فاطمه سلام الله علیها	۲۹۶.....	پاداش صوری
۳۳۰.....	صادقه بهشتی	۲۹۶.....	پوشیدگی در قامت
۳۳۱.....	صراط مستقیم	۲۹۸.....	تقوای قلوب با تعظیم فاطمه سلام الله علیها
۳۳۲.....	صلهٔ ارحام	۲۹۹.....	جلوه‌ای از آیهٔ نور
۳۳۳.....	ضرب‌المثل پدر	۳۰۰.....	چهرهٔ نورانی
۳۳۴.....	ضرورت رعایت حقوق فاطمه سلام الله علیها	۳۰۱.....	حافظات للغیب
۳۳۵.....	طوبی در خانهٔ فاطمه سلام الله علیها	۳۰۱.....	حبل الله
۳۳۷.....	طهارت اصحاب کساء	۳۰۳.....	حجت الهی
۳۳۸.....	عالمه بما کان ویکون	۳۰۴.....	حجت‌های خدا
۳۴۰.....	عطای ویژه خداوند	۳۰۶.....	خانهٔ کرامت
۳۴۰.....	عطیهٔ الهی	۳۰۶.....	خمس و ذی القربی
۳۴۲.....	قرآن مجسم و مظهر کمالات	۳۰۷.....	دارای دل بی‌کینه
۳۴۴.....	کامل‌ترین الگوی جهانیان	۳۰۸.....	درب توبه
۳۴۶.....	کتاب آسمانی، میراث فاطمه سلام الله علیها	۳۰۸.....	درخت ولایت
۳۴۷.....	کلمهٔ نجات‌بخش	۳۱۰.....	دریای بیکران ممزوج
۳۴۸.....	کلید گشایش	۳۱۱.....	دعوت‌کنندهٔ به حق
۳۴۸.....	کلید نجات	۳۱۲.....	دوستی فاطمه سلام الله علیها در قلوب مؤمنان
۳۴۹.....	کیفر دشمنان فاطمه سلام الله علیها	۳۱۲.....	دوستی و دشمنی با فاطمه سلام الله علیها
۳۵۰.....	متصدق و محسنه	۳۱۳.....	دین قیم و پایدار
۳۵۱.....	متهجده و شب‌زنده‌دار	۳۱۴.....	راسخ در علم

۳۵۱.....	محسود دشمنان
۳۵۲.....	محق خمس
۳۵۴.....	محور مباحله
۳۵۶.....	مصدق آیه تطهیر
۳۵۷.....	مقرب درگاه الهی
۳۵۸.....	مقعود آیات
۳۶۲.....	مقید به نماز جمعه
۳۶۲.....	ملجای توابین
۳۶۳.....	مناجات در هجرت
۳۶۴.....	منظور کلمات
۳۶۵.....	مودت به فاطمه سلام الله علیها
۳۶۷.....	مولای فاطمه سلام الله علیها
۳۶۷.....	مهمان نواز بخشنده
۳۶۸.....	نخستین عابر از صراط
۳۶۹.....	نشانه دوستی فاطمه سلام الله علیها
۳۷۰.....	نعیم محمد صلی الله علیه وآله
۳۷۰.....	نمونه بارز صالحین
۳۷۱.....	نور چشم و قرّه عین
۳۷۲.....	نور فراگیر
۳۷۳.....	واصل به حقیقت قرآن
۳۷۵.....	وسيله بودن فاطمه سلام الله علیها
۳۷۶.....	وسيله تقرب به خدا
۳۷۶.....	همتایی قرآن و فاطمه سلام الله علیها

